

В. С. ГОТТ

Два
СВІТИ-
Дві
МОРАЛІ

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ - 1959

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ

В. С. ГОТТ

ДВА СВІТИ—ДВІ МОРАЛІ

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1959

*Друкується за постановою вченої ради Інституту
філософії Академії Наук Української РСР*

Відповідальний редактор
канд. філос. наук *М. В. Гончаренко*

Владимир Спиридонович Готт

Два мира—две морали

(На українском языке)

Редактор *П. П. Рудницька*

Технічний редактор *Р. О. Буній*

Коректор *С. М. Хазанет*

БФ 19168. Зам. № 2389 Вид. № 314 Тираж 5000. Формат паперу 84×108/32.
Друкарськ. фізичн. аркушів 2,375. Обл.-видавн. аркушів 4,3. Умовн. аркушів 3,9.

Підписано до друку 3.XII 1959 р.

Ціна 1 крб.

Друкарня Видавництва АН УРСР, Київ, вул. Репа, 2.

Радісні дні переживає наша країна, весь табір миру, демократії і соціалізму. Зроблено ще один важливий крок на шляху розрядки міжнародної напруженості, ліквідації «холодної війни». Успішно закінчилась поїздка М. С. Хрущова в Сполучені Штати Америки. М. С. Хрущов з честю і гідністю, глибокою переконаністю і енергією захищав і захищає політику миру. Викриваючи наклепи на комунізм, він показав переваги соціалістичної системи і моралі над приреченою історією на загибель капіталістичною системою та її мораллю. Як писав французький журналіст П'єр Куртад, Хрущов «завоював серця простих американців... він завжди лишався самим собою — людиною, все життя якої присвячене боротьбі за торжество великої справи і яка живе, віддаючи цій боротьбі всі свої сили»¹.

Успіх мирної місії М. С. Хрущова в США — торжество ленінської політики миру і мирного співіснування, торжество нашої ідеології і моралі. Підводячи підсумки перебування Голови Ради Міністрів СРСР в США, організованих кіл Америки «Юнайтед Стейтс ньюс уорлд ріпорт» писав, що М. С. Хрущов «представляє переможну ідеологію і країну, яка за всю свою історію не була такою могутньою, як тепер»².

У своїх виступах в США М. С. Хрущов неодноразово викривав реакційну суть капіталістичної системи, буржуазної моралі і моральності, роз'яснював суть і переваги соціалізму і комунізму. Не раз політичні авантюристи, наклепники та інші вороги миру і соціалізму робили спроби провокаційними запитаннями М. С. Хрущову кинути

¹ Газ. «Правда» від 28 жовтня 1959 р.

² Газ. «Правда» від 30 жовтня 1959 р.

тінь на зовнішню та внутрішню політику СРСР, викривити суть соціалістичної моралі. Особливий запал виявили в цьому деякі лідери реакційних профспілок США. Але Микита Сергійович Хрущов дав гідну відсіч усім цим провокаціям. Звертаючись до одного з таких керівників профспілок, він сказав: «...Коли я чую Вашу заяву про те, що радянські пропозиції — це пропаганда, то мені, як колишньому шахтареві, стає жаль дивитися на Вас. Кажуть, що Ви народилися серед робітничого класу, але говорите, як представник капіталістів. Коли Херст друкує подібні речі, мені це зрозуміло, але коли це повторює один з лідерів американських профспілок, я з гіркотою думаю, до чого ж Вас розклали монополісти»¹.

Захисники капіталістичних порядків і серед них багато лідерів профспілкового руху сподівалися продемонструвати перед М. С. Хрущовим і його супутниками «перевагу» капіталізму над соціалізмом, але вони зазнали цілковитої поразки.

Зустрічі і бесіди М. С. Хрущова з Д. Ейзенхауером, які проходили в обстановці взаєморозуміння, виступи М. С. Хрущова перед представниками ділових кіл і особливо перед американським народом мають велике історичне значення як для ослаблення міжнародної напруженості, так і для кращого усвідомлення американським народом нашої мети, нашої ідеології і моралі.

М. С. Хрущов говорив у Сан-Франціско: «...Прийде час, і ви погодитесь, що у комуністів найблагородніші думки і сподівання. Ми прагнемо побудувати комуністичне суспільство, яке ґрунтується на найвищих ідеалах. Комунізм ще поки — не сьогоднішній, а завтрашній день. Але ми його вже будуємо. Ми будуємо суспільство, де людина людині друг, де немає ворожнечі, де не буде литися кров, де всі люди будуть рівні»².

Відзначаючи зростаюче взаєморозуміння між радянським і американським народами, слід, однак, не забувати і про наявність в США сил, заінтересованих у підготовці нової війни, в гонці озброєнь, які намагаються прикрити свою імперіалістичну суть лицемірною маскою поборників гуманізму і свободи. Виступаючи після повернення з США на мітингу в Лужниках, М. С. Хрущов під-

¹ Газ. «Радянська Україна» від 26 вересня 1959 р.

² Газ. «Радянська Україна» від 24 вересня 1959 р.

креслив: «В Америці є сили, що діють проти нас, проти ослаблення напруженості, за збереження «холодної війни». Закривати очі на це, значило б проявити слабкість у боротьбі проти цих злих сил, злих духів. Ні, їх треба викрити, їх треба показати, їх треба публічно висікти, їх треба підсмажити, як чортів, на сковорідці»¹.

У капіталістичному світі і насамперед у США на сторінках преси, по радіо і телебаченню, в усних виступах нерідко лунають заклики до нової війни, публікуються схеми і карти майбутніх театрів воєнних дій. Ці провокаційні виступи відображають надії тих імперіалістичних кіл, для яких ослаблення міжнародної напруженості, ліквідація «холодної війни» означає необхідність відмовлення від звичного бізнесу гонки озброєнь.

Але усі ці плани приречені на провал. «Кожний новий успіх країни соціалізму, — говорив М. С. Хрущов у своєму виступі на урочистому прийомі в Пекіні, — наочно показує перевагу соціалістичного ладу. І навіть ті, хто під впливом капіталістичної пропаганди ще страшається комунізму, згодом зрозуміють його високі, гуманні ідеали»².

Зростаюча популярність соціалізму в усьому світі і ослаблення позицій капіталізму породжують у ідеологів капіталізму бажання довести, ніби капіталізм, як такий, «корінним чином» трансформувався, що він прийшов до встановлення «соціальної гармонії», «єдності інтересів робітників і капіталістів», що він тепер «найкращий» суспільний лад. «Ідеологи імперіалізму намагаються прикрашати антинародні капіталістичні порядки, — говорив у своїй доповіді на XXI з'їзді КПРС М. С. Хрущов. — Видні буржуазні діячі майже в кожній своїй промові твердять, що капіталістичні країни Заходу це — «вільні країни», а капіталістичний світ — «вільний світ». Так, справді, в країнах капіталу є воля, але для кого? Не для робітників, звичайно, змушених йти в найми до капіталіста на будь-яких умовах, аби не опинитись серед величезної армії «вільних» від роботи людей... Свобода в капіталістичних країнах існує лише для тих, хто має гроші, а, значить, владу»³.

¹ Газ. «Радянська Україна» від 29 вересня 1959 р.

² Газ. «Радянська Україна» від 1 жовтня 1959 р.

³ М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, К., 1959, стор. 91—92.

В одному з своїх виступів у США, характеризуючи поняття свободи в буржуазному світі, М. С. Хрущов сказав, звертаючись до профспілкових лідерів: «...У нас з вами різні поняття про свободу. Коли ми були в Голлівуді, нам показали танець «канкан». В цьому танці дівчатам доводиться задирати спідниці і показувати заднє місце, і цей танець доводиться виконувати хорошим чесним артисткам. Їх примушують пристосовуватися до смаків розбещених людей. У вас це дивитимуться, а радянські люди від цього видовища відвернуться. Це порнографія. Це культура пересичених і розбещених людей. Показ таких фільмів у вас називається свободою. Нам така «свобода» не підходить. Вам, очевидно, подобається «свобода» дивитись на заднє місце, а ми вважаємо за краще свободу думати, мислити, свободу творчого розвитку»¹.

Буржуазія та її ідеологи з перших днів виникнення Радянської держави не шкодували сил і коштів, щоб ліквідувати завоювання радянського народу, переконати світ у тому, що комунізм відкидає мораль, моральність і що капіталістичний світ — єдине втілення високих принципів загальнолюдської надкласової моралі, що він єдиний захисник гуманізму і культури. Брехливий характер цих тверджень спростовується порівнянням моралі двох світів.

Антагоністичні суперечності капіталістичного суспільства — основа лицемірної, ханжеської, людиноненавистницької моралі пануючого класу. Проповідь аморальності, оспівування насильства, прагнення до добробуту за рахунок ближнього — ось дійсна суть капіталістичної моралі і моральності. Інтереси особи в капіталістичному суспільстві вступають в суперечність з інтересами інших людей. Добробут одного будується на нещасті інших.

Соціалістична мораль докорінно протилежна моралі буржуазній. Це насамперед мораль праці і миру. Вона заперечує необхідність і неминучість воєн, і якби це залежало лише від нас і країн соціалістичного табору, то війни назавжди зникли б з історії людства. З точки зору радянського народу всяка пропаганда війни є аморальною, і той, хто її веде, був би притягнений в Радянському

¹ Газ. «Правда» від 25 вересня 1959 р.

Союзи до суворой відповідальності у відповідності з існуючим у нас законодавством.

Боротьба за перетворення в життя рішень ХХІ з'їзду КПРС, яка розгорнулася в нашій країні, є боротьбою за побудову комунізму і в той же час боротьбою за мир. Мир і праця зв'язані нерозривно. Мирна праця радянських людей — основа успішного руху до вершин людського щастя і прогресу. Визначаючи головний зміст комуністичної моралі, Ленін у 1920 р. говорив: «Моральність слугить для того, щоб людському суспільству піднятися вище, визволитися від експлуатації праці... В основі комуністичної моральності лежить боротьба за зміцнення і завершення комунізму. Ось в чому полягає і основа комуністичного виховання, освіти і навчання»¹.

Справі визволення людства від ярма експлуатації, боротьбі за побудову комунізму присвятили своє життя кращі представники народу, об'єднані в рядах комуністичних і робітничих партій. Величезна моральна сила ідей наукового комунізму втілена в героїчних справах комуністів. Ідеї марксизму-ленінізму були і є тим джерелом, який дає комуністам непорушну віру в правоту своєї справи.

Радянські люди знають, що лише в спільній праці під керівництвом Комуністичної партії можна побудувати комунізм. В основі успіхів радянського народу лежать його організованість, взаємопідтримка, свідомо дисципліна, згуртованість навколо КПРС, яка забезпечує єдність волі і прагнень.

* * *

ХХІ з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу, по праву названий з'їздом будівників комунізму, підбив підсумки величезних досягнень радянського народу у будівництві соціалізму і розробив сміливий, дійсно ленінський план переходу до комунізму. Прийнята з'їздом програма комуністичного будівництва ґрунтується на реальних можливостях радянського народу, який перебуває у розквіті своїх творчих сил. В цій програмі радянські люди бачать світле комуністичне майбутнє своєї Батьківщини. Вона запалює їх на нові трудові подвиги, впливає в них нову енергію й сили.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 31, стор. 258.

На основі узагальнення багатої практики соціалістичного будівництва в рішеннях з'їзду були розвинуті далі важливі положення марксистсько-ленінської теорії і перш за все питання про перехід від соціалізму до комунізму. Соціалізм і комунізм — дві фази комуністичного суспільства, в якому засоби виробництва є суспільною власністю, а мета виробництва — неухильне піднесення матеріального і культурного рівня народу. Як відомо, відмінність між цими фазами полягає в тому, що при соціалізмі виробництво і розподіл продуктів здійснюються за принципом «від кожного за здібностями, кожному по праці», а при комунізмі — за принципом «від кожного за здібностями, кожному по потребах». На основі безперервного зростання продуктивності праці буде досягнутий високий рівень розвитку продуктивних сил, який забезпечить достаток матеріальних і духовних благ. Як вказував В. І. Ленін, комуністичне суспільство створюється «для забезпечення повного добробуту і вільного всебічного розвитку всіх членів суспільства»¹.

В доповіді М. С. Хрущова на XXI з'їзді КПРС були визначені головні умови, необхідні для переходу від соціалізму до комунізму, а саме: створення матеріально-технічної бази комунізму, поступове зближення двох форм соціалістичної власності, подолання істотної відмінності між розумовою і фізичною працею, стирання класових граней між робітниками і селянами, комуністичний розподіл матеріальних і духовних благ між членами суспільства.

З'їзд вніс також великий вклад у марксистсько-ленінське вчення про роль держави, про всебічний розвиток демократії, про найширше залучення народних мас до керівництва господарським і культурним будівництвом; дав рішучу відсіч випадкам ревізіоністів проти соціалістичної держави, їх спробам применшити роль держави в період будівництва комунізму. Аналізуючи співвідношення сил соціалізму і капіталізму на світовій арені, М. С. Хрущов у своїй доповіді зробив висновок всесвітньоісторичного значення про не тільки повну, а й остаточну перемогу соціалізму в СРСР, а також про те, що країни соціалізму більш або менш одночасно переходитимуть до комунізму.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 6, стор. 36.

«Контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 рр.», прийняті XXI з'їздом КПРС, мають не тільки внутрішнє, а й міжнародне значення. Семирічний план відкриває найширші горизонти перед усім людством. Навіть буржуазна преса не може замовчати враження, яке справив повий радянський план на світову громадськість. «Семирічний план, — указував М. С. Хрущов, — є нищівним ударом по буржуазній ідеології, по міжнародному реформізму й ревізіонізму»¹.

Міжнародне значення господарської політики Радянського Союзу розуміють тепер не лише друзі, а й вороги. Звичайно, в оцінці семирічного плану в буржуазній пресі є багато суперечностей, але вся вона змушена визнати величезний вплив семирічки на історичний розвиток суспільства. Колишній радник президента США Ерік Джонстон писав: «Росіяни запустили ракету в небо. Це вразило світ. Зараз вони зайняті запуском інших ракет — економічних, які можуть вразити світ у ще більшій мірі»².

Минув той час, коли радянські економічні плани зустрічались в буржуазній пресі глузуванням і сумнівами. Величезні успіхи у розвитку народного господарства СРСР, виконання і перевиконання радянським народом п'ятирічних планів довели всьому світу їх реальність. «Нема ніякого сумніву в тому, що семирічний план Хрущова буде виконаний. Він буде виконаний, можливо, значно раніше, ніж попередні плани», — пише іранська газета «Джахап». Орган японських монополістів газета «Санкей» заявляє: «Було б помилкою сумніватися в реальності опублікованих контрольних цифр, як це властиво ще декому в капіталістичному світі. Радянський план реальний вже тому, що він ґрунтується на досвіді сорока років, які минули з часу революції». Американська ж газета «Де-Мойн-реджістер» одверто пише: «Америка і Захід проявлять мудрість, якщо поставляться серйозно до розвитку радянської економіки»³.

Вимушене визнання буржуазною пресою реальності семирічного плану не означає, однак, що буржуазна про-

¹ «Контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки. Тези доповіді товариша М. С. Хрущова на XXI з'їзді КПРС, К., 1958, стор. 114.

² «Цифры, потрясающие мир», М., 1959, стор. 4.

³ Там же, стор. 10, 11.

паганда відмовилася від намагань викликати недовір'я до нього. Американський журнал «Бізнес уїк», наприклад, писав: «Новий план, що охоплює період з 1959 по 1965 роки, являє собою серйозний виклик економічній перевазі Заходу»¹. Але всі спроби буржуазної пропаганди видати семирічний план за «виклик», за «загрозу» миру спростовуються радянською дійсністю.

Семирічний план уже в дії, і кожний день приносить повідомлення про нові успіхи в боротьбі за виконання і перевиконання завдань першого року семирічки. Ці успіхи — яскраве свідчення мирних творчих зусиль мільйонів радянських людей, які втілюють у життя величчі накреслення ХХІ з'їзду Комуністичної партії.

Побудова комунізму передбачає дальший технічний прогрес, підвищення культурно-технічного рівня трудящих, найдосконалішу організацію виробництва і на їх базі всебічне зростання продуктивності праці. В боротьбі за виконання цих завдань велике значення мають рішення червневого Пленуму ЦК КПРС (1959 р.), в яких визначені конкретні завдання по впровадженню комплексної механізації, автоматизації виробництва, поточкових ліній, заміні застарілого устаткування, штампів та інструментів, по підвищенню якості продукції та зниженню її собівартості.

Але, як вказував М. С. Хрущов у доповіді на ХХІ з'їзді, «для переходу до комунізму потрібна не тільки розвинута матеріально-технічна база, але й високий рівень свідомості всіх громадян суспільства. Чим вища свідомість мільйонних мас, тим успішніше виконуватимуться плани комуністичного будівництва»². З'їзд у своїх рішеннях підкреслив, що вся ідеологічна робота нашої партії і держави покликана розвивати нові якості радянських людей, виховувати їх у дусі колективізму і працьовитості, соціалістичного інтернаціоналізму і патріотизму, високих принципів моралі нового суспільства, в дусі марксизму-ленінізму.

Формування нової людини відбувається в процесі соціалістичної праці під впливом ідей марксизму-ленінізму. «Великий моральний вплив ідей комунізму, — говорив

¹ «Цифры, потрясающие мир», стор. 9.

² М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, стор. 56.

М. С. Хрущов, — в соціалістичних країнах яскраво виявляється в активній участі мільйонів людей в будівництві нового життя»¹. Глибоке вивчення марксизму-ленінізму, вміння застосовувати набуті знання на практиці, активність, політична грамотність, свідома участь у будівництві комунізму — характерні риси радянської людини. Розвиток цих рис є одним з головних завдань комуністичного виховання.

Нині в центрі масово-політичної і виховної роботи перебуває пропаганда і роз'яснення конкретних завдань, що стоять перед кожним колективом трудящих, організація трудящих на виконання семирічного плану. Дестрокове виконання трудівниками річних планів, а отже й семирічки, наближує торжество комунізму, бо успіх виконання семирічного плану по всій країні складається з успіхів виконання планів тисяч і тисяч заводів, цехів, ділянок, бригад, будов, колгоспів і радгоспів, наукових установ. В резолюції XXI з'їзду вказується: «Необхідно довести до свідомості всіх трудящих завдання плану, організувати і спрямувати зусилля кожного колективу на їх виконання, рішуче викорінювати хиби, переборювати труднощі, які зустрічаються в роботі»². Про зростаючу увагу партії до масово-політичної роботи свідчить також постанова ЦК КПРС «Про стан і заходи поліпшення масово-політичної роботи серед трудящих Сталінської області», яка є новим виявом піклування ЦК КПРС про дальший успішний розвиток економіки і культури Радянської України.

Семирічний план ставить перед радянським народом дуже серйозні й складні завдання. Здійснення їх вимагає мобілізації всіх сил, енергії, творчих здібностей радянських людей. «Семиріччя, — говорив на XXI з'їзді КПРС М. С. Хрущов, — в яке ми вступили, — це новий важливий, можна сказати, вирішальний рубіж на шляху історичного розвитку нашої країни»³. І для того, щоб

¹ М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, стор. 58.

² «Резолюція XXI з'їзду Комуністичної партії Радянського Союзу на доповідь товариша М. С. Хрущова «Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки», К., 1959, стор. 29.

³ М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, стор. 133.

взяти цей рубіж, необхідно мобілізувати, правильно розставити і добре підготувати сили для могутнього броска вперед.

В зв'язку з цими важливими завданнями Центральний Комітет КПРС підкреслює необхідність дальшого зміцнення зв'язку ідеологічної роботи з життям, поліпшення її ідейного змісту; підвищення дійовості політичної агітації в масах, найповнішого творчого використання всієї різноманітності форм, засобів і методів пропаганди і агітації.

* * *

За роки Радянської влади в минулому відстала Росія стала могутньою індустріально-колгоспною соціалістичною державою, добилася небачених успіхів у розвитку економіки і культури. Досить сказати, що валова продукція промисловості зросла порівняно з 1913 р. у 36 разів, а виробництво засобів виробництва — у 83 рази. На базі технічного прогресу і всенародного соціалістичного змагання безперервно підвищується продуктивність праці. В 1958 р. порівняно з 1913 р. продуктивність праці робітників у промисловості збільшилась приблизно в 10 разів.

Дуже важливе значення для розвитку народного господарства СРСР мала перебудова управління промисловістю і будівництвом. Порівняно недавно створені раднаргоспи, але вже яскраво виявляються значні переваги нової форми управління. Приріст промислової продукції за перший рік роботи раднаргоспів був на 17 млрд. крб. більший, ніж приріст за попередній рік. Підвищились темпи росту промислової продукції; поліпшилось використання внутрішніх резервів виробництва; зросла активність, ініціатива робітників та інженерно-технічних працівників; все ширшого розмаху набирає соціалістичне змагання. Червневий Пленум ЦК КПРС (1959 р.) у своїй постанові розглядає великі успіхи у розвитку економіки як доказ того, що створення рад народного господарства по суті є революційним заходом на шляху удосконалення форм управління промисловістю і будівництвом.

За останні роки великих досягнень добилися також і працівники соціалістичного села. Піклування партії і уряду про піднесення рівня сільського господарства, усунення недоліків в організації колгоспного виробни-

цтва, відновлення принципу особистої матеріальної заінтересованості в результатах праці привели до подолання відставання в цій важливій галузі. В 1958 р. було заготовлено 3 млрд. 600 млн. пудів зерна, тобто на 1 млрд. 600 млн. пудів більше, ніж у 1953 р. Значно підвищилось виробництво технічних культур, особливо цукрових буряків, успішно розвивається громадське тваринництво.

У незламній співдружності соціалістичних націй зростає і міцніє економічна могутність Радянської України — невід'ємної складової частини великого Радянського Союзу. Спираючись на всебічну підтримку і взаємодопомогу всіх народів-братів соціалістичної Вітчизни, і перш за все на підтримку і допомогу російського народу розквітла і зміцніла економіка Української РСР. За деякими основними економічними показниками Українська РСР не лише наздогнала, а й випередила найбільш розвинуті капіталістичні країни. В 1958 р. колгоспи і радгоспи республіки продали державі 552 млн. пудів хліба, 32 млн. т цукрових буряків, 764 тис. т насіння соняшника, 1 млн. 279 тис. т худоби, 5 млн. 585 тис. т молока. В тому ж році на Україні вироблено зерна на 601 млн. пудів, або на 46% більше, ніж у 1953 р., цукрових буряків — в 2 рази більше, насіння соняшника — на 88% більше. З цукрових буряків, вирощених на Україні в 1958 р., вироблено 223 млн. пудів цукру, або на 66 млн. пудів більше, ніж у 1953 р.

Великі досягнення є і у розвитку тваринництва. В 1958 р. в республіці вироблено м'яса на 572 тис. т, або на 40%, більше, ніж у 1953 р. Середній надій молока від однієї корови зріс майже в два рази. На основі підвищення рівня громадського господарства значно зросли грошові прибутки колгоспів. В 1953 р. вони склали 11,4 млрд. крб., а в 1958 р. — 34 млрд., тобто збільшились у 3 рази.

Загальне піднесення соціалістичної економіки, підвищення продуктивності праці ведуть до неухильного поліпшення добробуту радянського народу. Реальні доходи робітників і службовців у 1958 р. порівняно з 1940 р. зросли майже в 2 рази, а колгоспного селянства — більше як у 2 рази.

В Радянському Союзі створені необмежені можливості для розвитку культури всіх націй і народів, для

розвитку науки і техніки. За роки Радянської влади наша наука стала найпередовішою в світі. Запуск у 1957 р. радянських штучних супутників Землі поклав початок новій ері в історії людства — ері освоєння космічного простору. 1959 рік ознаменувався новими подвигами радянських переможців космосу — запуском багатоступінчастої космічної ракети, яка стала першою штучною планетою Сонячної системи, балістичних ракет з дослідними тваринами, космічної ракети на Місяць і, нарешті, автоматичної міжпланетної станції. М. С. Хрущов писав у відповіді на листи і телеграми, що надійшли у зв'язку з його поїздкою в США: «Безприкладний політ радянської ракети на Місяць і введення в дію атомного криголама «Ленин» перекопливо свідчать про те, що наш народ успішно створює матеріально-технічну базу комуністичного суспільства, керуючись історичними рішеннями ХХІ з'їзду партії»¹.

Величезні досягнення Радянського Союзу тепер уже неможливо замовчати. Американський журнал «Ньюс уїк» пише: «Менше як за половину століття Росія із зруйнованої, напівфеодальної країни перетворилась в державу, яка за своєю економічною могутністю займає друге місце в світі. В царській Росії продукція важкої промисловості була за обсягом менша, ніж в маленькій Бельгії. При комуністах продукція важкої промисловості Росії зрівнялась з продукцією Англії і Німеччини разом узятих».

Особливо вражають капіталістичний світ темпи розвитку народного господарства СРСР, що набагато перевищують темпи розвитку народного господарства в США. З 1930 по 1940 р. середньорічний приріст промислової продукції Радянського Союзу становив 16,5%, а США — 1,2; за 1947—1957 рр. в СРСР він склав 15,9%, а в США — 4,3. За останні роки СРСР випередив США по абсолютному щорічному приросту таких видів продукції, як чавун, сталь, залізна руда, вугілля, цемент. Соціалістична система господарства забезпечує постійне збереження високих темпів розвитку. Це змушені визнати навіть буржуазні економісти.

В 1957 р. в Англії вийшла книга буржуазного економіста Пітера Уайлсі «Радянська економіка», де він

¹ Газ. «Радянська Україна» від 15 вересня 1959 р.

на конкретних прикладах показує, що радянська промисловість розвивається такими високими темпами, яких не знали капіталістичні країни Заходу. «Причини таких темпів, — пише Уайлсі, — криються в самій комуністичній системі»¹. Відомий діяч американської демократичної партії Едлай Стівенсон у книзі «Заклик до величі» писав: «Якщо радянська економіка зможе зберегти свої теперішні темпи зростання, то в 1970 році обсяг російського виробництва може виявитись втриє або вчетверо більшим від нинішнього. Якщо ж, як дехто передбачає, настане час, коли рівень життя в Радянському Союзі не поступатиметься перед рівнем життя в демократичних (так ідеологи капіталізму називають свої країни.— В. Г.) країнах Західної Європи або навіть перевищуватиме його, то наслідки цього будуть щонайменше грізними»².

Успіхи комуністичного будівництва в СРСР знаходять все більше визнання серед трудящих капіталістичних країн. Про це, зокрема, свідчить величезне враження, яке справила радянська виставка в Нью-Йорку. Багато відвідувачів виставки в книзі відзвівів висловлювали захоплення нашими досягненнями. Відвідувач, який підписався «Американський робітник», пише: «Виставка дуже корисна нашому народу. Я впевнений, що ми будемо жити в мирі. І тепер я переконаний також у тому, що ідеї соціалізму переможуть».

Радянський народ приступив до розгорнутого будівництва комуністичного суспільства. «Головні завдання цього періоду, — говорив на XXI з'їзді М. С. Хрущов, — створення матеріально-технічної бази комунізму, дальше зміцнення економічної і оборонної могутності СРСР і одночасно повніше задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб народу. Практично повинно бути розв'язане історичне завдання — наздогнати і випередити найбільш розвинуті капіталістичні країни по виробництву продукції на душу населення. Виконання цих завдань вимагатиме строків, які виходять за межі семирічного плану»³.

¹ P. Walsø, The Soviet economy, London, 1956, стор. 76.

² Adlai Stevenson, Call to Greatness, New York, 1954, стор. 53.

³ М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, стор. 15.

В цій семирічці в галузі економіки продовжуватиметься всебічний розвиток продуктивних сил країни на базі переважного розвитку важкої промисловості, зростання продуктивності суспільної праці. Головна мета будівництва нового суспільства — інтереси людини, неухильне піднесення матеріального і культурного рівня трудящих. Першим етапом на шляху до цієї мети є збільшення виробництва продуктів на душу населення в масштабах, що перевищують рівень, досягнутий найпередовішими капіталістичними країнами.

В галузі політики за це семиріччя буде ще більше зміцнюватись радянський соціалістичний лад, єдність і згуртованість радянського народу, розвиватиметься далі радянська демократія, підвищуватиметься організаторська і виховна роль партії та соціалістичної держави, будуть розширюватись функції громадських організацій, всебічно зміцнюватимуться союз робітників і селян, дружба народів Радянської країни. СРСР послідовно здійснює миролюбну зовнішню політику, і надалі він буде добиватися мирного співіснування країн з різними соціальними системами, пом'якшення міжнародної напруженості, всебічного зміцнення світової соціалістичної системи і співдружності братніх народів.

Вирішення завдань комуністичного будівництва вимагає також дальшого посилення ідейно-виховної роботи, підвищення комуністичної свідомості трудящих і передусім підростаючого покоління, виховання їх у дусі комуністичного ставлення до праці, радянського патріотизму, інтернаціоналізму, подолання пережитків капіталізму в свідомості людей, дальшої непримиренної боротьби з будь-якими проявами буржуазної ідеології.

«Корінна проблема наступного семиріччя — це проблема максимального виграшу часу в мирному економічному змаганні соціалізму з капіталізмом»¹, — говорив М. С. Хрущов. Для вирішення цього завдання необхідно добитися дострокового виконання семирічки в усіх галузях народного господарства. Особливе значення для здійснення планів розвитку промисловості, сільського господарства і транспорту має піднесення продуктивності праці — головного джерела розширеного соціалістичного

¹ М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, стор. 16.

відтворення і нагромадження. За семирічку продуктивність праці зростає в промисловості на 45—50%, в будівництві — на 60—65%, в сільському господарстві приблизно в 2 рази.

Виконання грандіозних завдань семирічного плану вимагає дальшої боротьби за економію матеріальних і трудових затрат, мобілізації внутрішніх резервів народного господарства. Червневий Пленум ЦК КПРС закликав трудящих до всенародного походу проти всяких проявів безгосподарності, марнотратства, недбайливого ставлення до народного добра. Підсумки трьох кварталів 1959 р. свідчать про те, що радянський народ успішно виконує державний план розвитку народного господарства СРСР на 1959 рік — перший рік семирічки.

Великі завдання стоять в семиріччі і перед трудящими Радянської України. Обсяг валової продукції промисловості республіки за 1959—1965 рр. повинен зрости на 77%. Валовий збір зерна в найближчі роки буде доведено до 2,1 млрд. пудів, а виробництво м'яса в середньому по Україні — до 101 ц на 100 га земельних угідь. Нахнені історичними рішеннями XXI з'їзду КПРС, високою урядовою нагородою — другим орденом Леніна, трудящі України зобов'язалися добитися виконання семирічного плану розвитку народного господарства республіки за 5—6 років, а в сільському господарстві за 5 років і ділами доводять, що ці зобов'язання вони виконають з честю. Розвиток соціалістичної економіки є наслідком перетворення в життя всеперемагаючої марксистсько-ленінської теорії, наслідком самовідданої праці радянських людей, носіїв нової, соціалістичної моралі.

* * *

В той час як у Радянському Союзі і в країнах соціалістичного табору швидкими темпами розвиваються економіка і культура, зростає рівень життя трудящих, у країнах капіталістичного табору дедалі більше поглиблюється загальна криза, загострюються суперечності між працею і капіталом, між метрополіями і колоніями, між самими імперіалістичними державами.

Тепер, коли весь світ побачив, що перемога пролетарської революції, ліквідація приватної власності на засоби виробництва привели країни соціалізму до нечуваних

успіхів, ідеологи імперіалізму з шкіри пнуться, щоб спростувати історичну приреченість капіталістичного способу виробництва, замаскувати його негативні риси. Вони прекрасно розуміють, що нині для мільйонів людей, які живуть в умовах капіталізму, саме слово «капіталізм» асоціюється з безробіттям, голодом, насильством, агресією, ідеологією і мораллю, що виправдовують будь-які засоби одержання прибутків, бо тільки гроші визначають становище людини в капіталістичному світі.

Буржуазні преса, кіно, радіо, телебачення докладають усіх зусиль до того, щоб довести «перевагу» капіталізму перед соціалізмом. Вони вихваляють буржуазні «свободи» і «демократію», применшують досягнення СРСР та інших країн соціалістичного табору, паплюжать соціалізм. Не можна недооцінювати цієї ідеологічної обробки мас в умовах капіталізму, де багато людей, добре знаючи вади капіталізму, ще не мають правильного уявлення про умови життя і праці при соціалізмі, про соціалістичний лад взагалі.

Загниваючий капіталізм не спроможний нічого протиставити комуністичній ідеології. Безнадійність, песимізм, розчарування — типові для мільйонів людей, особливо молоді, в капіталістичних країнах. Прагнучи відвернути увагу трудящих від соціальних проблем, ідеологи буржуазії пропагують відхід від життя у світ містики та сексу. Порнографія, гангстерські фільми, рок-н-ролл, релігійні проповіді та пропаганда нової війни — ось та отруйна атмосфера, яка оточує людину в капіталістичному світі, та димова завіса, якою адепти імперіалізму намагаються замаскувати внутрішні суперечності капіталізму, що дедалі більше загострюються.

Звичайно, лідери буржуазії розуміють, що одних цих заходів недосить у боротьбі зі зростаючим впливом наукових ідей комунізму і шукають нових шляхів. Колишній державний секретар США Джон Фостер Даллес у книзі «Війна або мир» з гіркотою пише: «Щось недобре скоїлося з нашою країною... Нам невістачає справедливої динамічної віри, а без неї все інше мало нам допоможе»¹. Відсутність мети та ідеалу змушені визнати й інші ідеологи імперіалізму. Багато з них зараз зайняті

¹ Цит. за кн.: С. Супоницький, Соединенные Штаты Америки без прикрас, М., 1958, стор. 17.

тим, щоб винайти нову назву для капіталізму, яка б за-тушовувала його суть і могла обдурити маси, відвернути їх увагу від соціалізму.

Але зміна назви не змінює суті капіталістичного способу виробництва. Це яскраво видно на прикладі найбільш розвинутої капіталістичної держави — США, де з кожним роком загострюється економічна нерівність, посилюється концентрація на одному полюсі багатства, на другому — злиднів.

Справжніми господарями капіталістичної Америки є вісім найбільших груп капіталістів (групи Моргана, Дюпона, Рокфеллера, Меллона, Клівлендська, Чикагська, «Бейг оф Америка» і «Ферст нейшл сіті бенк»). Вони контролюють не тільки економічне, а й політичне життя країни і заінтересовані в проведенні політики, що забезпечує їм необмежені прибутки. Представники цих груп займають керівні пости у вищих органах законодавчої і виконавчої влади США. Серед 531 депутата конгресу 257 членів палати представників і 57 сенаторів — юристи, що обслуговують бізнесменів, 102 члени палати представників та 17 сенаторів — капіталісти і банкіри. Переважна більшість конгресменів — юристи, банкіри, підприємці та інші представники монополістичного капіталу. За всю історію американського конгресу лише один раз у його складі був представник робітничого класу.

Відомий американський ліберальний соціолог Міллс опублікував у 1956 р. книгу «Володарююча еліта», в якій викриває справжнє обличчя цієї частини американського суспільства, в руках якої перебуває вся повнота політичної влади. Він доводить, що «заможний клас у вік корпораційної власності перетворився в корпоративних багатіїв і тим самим консолідував свою владу»¹, що «володарююча еліта» представляє лише інтереси монополій і воєнщини і править виключно у відповідності з їхніми вимогами. «Люди з вищих кіл,— пише Міллс,— не є видатними фігурами; їх високе становище не є результатом моральних якостей; їх казковий успіх зовсім не зв'язаний з визначними здібностями. Ті, хто сидить на високих постах, що забезпечують могутність, відбираються і формуються за допомогою сили, багатства і реклами, пануючими в їх суспільстві... Носії влади, що їй нема

¹ C. Wright-Mills, *The Power Elite*, New York, 1956, стор. 148.

рівної в людській історії, вони добились успіху в рамках американської системи організованої безвідповідальності»¹. Міллс показує, що в американському суспільстві немає «збалансованої рівноваги» інтересів різних груп населення, а панує всесильна «еліта».

В останні роки буржуазна, реформістська та ревізійністська преса силкується довести, ніби в США склалося безкласове суспільство, де зникла відмінність між капіталістами і робітниками і всі громадяни стали капіталістами. Захисники капіталу посилаються, зокрема, на те, що деякі американські робітники і службовці придбали акції і таким чином перетворились у капіталістів. Кращим спростуванням цих вигадок є сама дійсність.

У 1955 р. лише 3% робітників і службовців США мали акції. Але справа не тільки в тому, яка кількість робітників володіє акціями. Навіть якби більшість робітників була акціонерами, все одно вони не мали б ніякого впливу на діяльність акціонерних товариств, бо вирішальна роль в останніх належить фактичним господарям цих товариств, що володіють основною частиною акцій. У фірмі «Форд-моторс», наприклад, яка налічує 318 тис. акціонерів, 40% усіх акцій держить у своїх руках сім'я Форда. Робітники і службовці — власники акцій не тільки не стають капіталістами, а, навпаки, потрапляють у ще більшу залежність від капіталістів.

У ще гіршому становищі перебуває трудове фермерство. В 1954 р. в США налічувалося 42,7% дрібних ферм, 21,1% середніх і 36,2 великих. Але дрібні ферми володіли лише 4,7% землі, а великі — 86,7%. Отже, основою американського сільського господарства є не дрібна сімейна ферма, а велике капіталістичне фермерське господарство. Дрібний «незалежний» фермер перебуває в прямій залежності від великих землевласників. Близько 60% фермерів уже в 1954 р. не покривали витрат на життя прибутками від свого господарства і змушені були шукати додаткового заробітку. Триває процес розорення дрібних фермерів і перетворення їх у найманних робітників. За 1935—1955 рр. кількість фермерських господарств у США скоротилась на 2 млн.

Американська дійсність спростовує також і домисли захисників капіталізму про високий середній прибуток і

¹ C. Wright-Mills, *The Power Elite*, стор. 361.

високу середню заробітну плату в США. Звичайно, якщо скласти річний прибуток капіталіста, скажімо, у 5 млн. доларів і річний прибуток робітника в 2000 доларів, то в середньому на кожного з них припадає щорічно трохи більше як 2,5 млн. доларів. Але така арифметика не відбиває реального розподілу прибутків. У 1957 р. 7,4% усіх сімей США одержували 65,4% національного прибутку, а 92,6% сімей — лише 34,6%. Значна частина населення США має прибутки, набагато нижчі необхідного прожиткового мінімуму. За даними спеціальної підкомісії конгресу в справах сімей з низьким прибутком, в США в 1955 р. понад 30 млн. чоловік перебуває в скрутному матеріальному становищі, з них більше 17 млн. в повних злиднях¹.

Відомий бразильський вчений Жозуе де Кастро, директор Бразильського інституту харчування і голова виконкому Організації по продовольству і сільському господарству при ООН, у своїй книзі «Географія голоду» пише: «Багато, особливо американських, читачів будуть вражені, коли дізнаються, що частина США є одним з найбільших районів голоду в світі. І справді, здається парадоксальним, що голод існує в такій країні, як США, де завжди велася боротьба з надміром сільськогосподарської продукції і де під час другої світової війни продуктивність сільського господарства була настільки високою, що США могли надати продовольчу допомогу майже половині населення земної кулі. Але наявність голоду в цій світовій житниці є безсумнівним фактом. Мова йде не про якусь маленьку область, а про значний географічний район, на території якого можуть розміститися цілі країни. Таким районом голоду в США є Південь. Територія цього району становить приблизно 1 мільйон 300 тисяч квадратних кілометрів з населенням близько 30 мільйонів чоловік»².

Навіть реакційний американський журнал «Кольєрс» визнає важке матеріальне становище, голод і злидні значної частини населення США. «В долині Сан-Хоакін (Каліфорнія) проживає 200 тисяч сільськогосподарських робітників, з сім'ями їх близько 1 мільйона. Це сезонні ро-

¹ «Characteristics of the Cow — Income, Population and Related Federal Programs», Washington, 1955, стор. 156.

² Жозуе де Кастро, Географія голоду, М., 1954, стор. 174—175.

бітники, які займаються, коли є робота, збиранням бавовни або фруктів за відрядну або почасову оплату. Вони живуть у робітничих таборах чи халупах з старих бляшаних бідонів. Значний процент їх, особливо дітей, хворіє на черевний тиф, нашірні хвороби, страждає від вошей і педоїдання. Серед них велика смертність і злочинність». Всі ці факти, які свідчать про тяжке становище мільйонів трудівників США, спростовують міф про високий середній рівень життя, про «народний капіталізм», викривають справжню суть американського способу життя.

Найхарактернішою рисою капіталізму є наявність резервної армії праці. Опубліковані в газеті «Правда»¹ матеріали конференції безробітних у Вашингтоні свідчать, що в США налічується близько 5 млн. безробітних і 2,5 млн. робітників, які працюють неповний тиждень. Всі, хто виступав на цій конференції, відзначали, що розвиток науки і техніки при капіталізмі збагачує мізерну купку мільярдерів і ще більше погіршує становище робітничого класу, умови його життя. Впровадження автоматизації і механізації виробництва, підвищення продуктивності праці в умовах капіталізму ведуть за собою зростання армії безробітних, прирікають мільйони трудящих на голод і злидні.

Якщо так стоять справи у найбільш розвинутій капіталістичній країні, то що вже говорити про країни слаборозвинуті й колоніальні? Під впливом успіхів Радянського Союзу, світової системи соціалізму дедалі більше людей по всій земній кулі починає усвідомлювати, що єдиним шляхом до визволення є боротьба проти соціального і національного гніту. Розпадається колоніальна система імперіалізму, шириться і зростає національно-визвольний рух. Багато народів уже добилися національної незалежності і скинули ярмо колоніалізму. На прикладі Радянського Союзу та країн соціалістичного табору народи слаборозвинутих, колоніальних і залежних країн переконуються, що вони здатні власними силами подолати економічну і культурну відсталість.

Президент Індонезії Сукарно говорив з цього приводу: «Якщо ви хочете мати переконливий приклад, погляньте на Росію. Хіба радянський народ уже був куль-

¹ Газ. «Правда» від 15 квітня 1959 р.

турно розвинутий, коли Ленін створював незалежну Радянську Росію, хіба він уже мав у своєму розпорядженні Дніпрогес — величезну греблю на Дніпрі? Хіба він мав у своєму розпорядженні радіостанції з сягаючими в небо щоглами, хіба в його розпорядженні вже було досить залізниць, що перетинають простори Росії, хіба кожний росіянин уже вмів читати і писати, коли Ленін створював незалежну Радянську Росію? Ні, шановні панове, тільки по той бік мосту, зведеного Леніним, були збудовані радіостанції і створені школи, організовані дитячі ясла, збудований Дніпрогес».

Даремно буржуазна преса, занепокоєна впливом семирічного плану, закликає (газета «Нью-Йорк таймс») до «протидії тому враженню, яке може справити на слабозрозуміті країни... швидкий прогрес Радянського Союзу». Правда про перевагу соціалізму перед капіталізмом уже дійшла до поневолених народів.

Життя доводить, що в мирному змаганні капіталістичний лад програє соціалістичному, що буржуазна ідеологія безсила перед зростаючим впливом переможних ідей марксизму-ленінізму.

* * *

Борючись проти комунізму, марксистського світогляду, буржуазія та її ідеологи ще з самого виникнення марксизму не шкодували сил, щоб переконати трудящих в тому, що комунізм взагалі заперечує етичні норми, що тільки буржуазна мораль є втіленням високих принципів загальнолюдської, надкласової моралі, що буржуазія є єдиною захисницею гуманізму і культури.

Мораль, моральність — це правила, норми співжиття, поведінки людей, які визначають їхні обов'язки один до одного і до суспільства. Моральні норми спираються на громадську думку, внутрішні переконання, на силу звички. Будучи однією з форм суспільної свідомості, мораль відображає умови матеріального життя суспільства. Із зміною економічного базису змінюються форми і зміст моралі. В суспільстві, розділеному на непримиримі, ворожі класи, не може бути єдиної для всіх моралі. В буржуазному суспільстві існують дві протилежні і непримиримі моралі: мораль експлуататорів і мораль експлуатованих. Лише в умовах соціалізму, де знищені експлуата-

торські класи, де відсутні антагоністичні суперечності між класами, між особою і суспільством, утверджується вища форма моралі — соціалістична мораль.

Головною рушійною силою, яка визначає дії буржуазії, її поведінку, її мораль, є прагнення до наживи, намагання одержати максимальні прибутки. Для досягнення цієї мети буржуазія не гребує нічим. Лицемірно проголошуючи лозунги свободи, гуманізму, захисту прав людини, вона заради своїх корисних інтересів повсякчас зраджує ці ідеали. В буржуазному суспільстві гроші є головним мірилом цінності людини.

В США серед «ділових кіл» людину оцінюють залежно від того, скільки грошей вона має. Кажуть: людина коштує багато доларів або, навпаки, мало. В цьому суспільстві схвалюються будь-які вчинки, якщо їх наслідком є нажива, особливо велика. В Америці говорять: «Якщо ви вкрали долар, вас посадять до в'язниці, але якщо ви вкрали залізницю, то вас зроблять сенатором». Облудна буржуазна мораль знайшла яскраве відображення в класичних творах Стендаля, Флобера, Бальзака та ін., в яких показано, як капіталістична дійсність калічить молоді душі, приводить до загибелі альтруїстів і до процвітанню негідників. Для капіталістичної моралі характерні приниження людської гідності, проповідь індивідуалізму і расизму, культ сильної людини («білявої бестії», «супермена»), якій все дозволено, а в капіталістичному суспільстві сильний той, хто багатий.

Відомий американський історик і соціолог Джером Девіс у книзі «Капіталізм і його культура» правдиво зобразив звичай і мораль сучасної Америки. Вказуючи на те, що перед грабіжницькими прагненнями окремих людей суспільство виявилось беззахисним, він пише: «Капіталістична система схвалює цю філософію. Кожній людині прищеплюється переконання, що брати все можливе навіть за рахунок колективу цілком морально»¹. Етика бізнесу — це по суті етика війни і злочинів. Д. Девіс наводить слова одного з американських діячів, що «злочинець — це особа з хижацькими інтересами, яка не має достатнього капіталу для створення корпорації»²

Пропаганда війни, насильства — основа виховання в США. «В суспільстві найманого рабства, — писав

¹ Д. Девіс, Капіталізм и его культура, 1949, стор. 290.

² Там же, стор. 286.

В. І. Ленін,— всякий купець, всякий хазяїн веде азартну гру: «або розорюся, або наживуся і розорю інших»... Таку ж азартну гру ведуть капіталістичні держави, гру кров'ю мільйонів, що їх посилають то тут, то там на бойню заради загарбання чужих земель і пограбування слабих сусідів»¹. Виховання підростаючого покоління спрямоване на те, щоб підготувати з молоді безвільних виконавців наказів монополістів, зробити з неї грабіжників, насильників, убивць.

Американська система виховання ґрунтується на специфічно американській філософії — праґматизмі, яка вимагає, щоб усе навчання було підпорядковане принципіві «практичної користі», тобто тому, що корисне буржуазії. Авторі багатьох американських підручників прищеплюють молоді реакційну ідею переваги англосаксонської раси над іншими, намагаються приховати правду про СРСР, зводять наклепи на соціалістичну країну. В одному американському підручнику географії про Радянський Союз сказано буквально так: «Росіяни займаються головним чином сільським господарством. Взимку вся країна вкрита снігом. Модними поїздками росіяни є трійка, запряжена в сани»². І це все, що автори неучього підручника розповіли учням про СРСР, досягнення якого у розвитку економіки, науки, культури і мистецтва визнані всім світом.

У книзі Б. Вронського «Порабощенная юность» наводиться лист американки, яка відвідала урок географії в школі, де навчаються її діти. Вона пише: «Я ввійшла в клас, де вчились діти. На стіні висіла карта, на якій впадала в очі велика біла пляма. Я запитала у вчителя, що означає ця біла пляма. Вчитель географії відповів: це географічний район, який охоплює 180—200 мільйонів населення і називається Радянська Росія. Але шкільні інспектори, додав він, не дозволяють згадувати про цю країну»³. Важко повірити, що в США, державі, яка має найвищий в капіталістичному світі рівень промислового розвитку і налічує велику армію вчених, інтелігенції, в наші дні можливий такий рівень викладання.

За свідченням прогресивного американського публіциста Альберта Канна, в одній книзі з питань педаго-

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 18, стор. 299.

² Б. Вронский, Порабощенная юность, М., 1951, стор. 89—90.

³ Там же.

гіки, яка вийшла в США, основні принципи шкільного виховання визначені так: «Ми хочемо виростити покоління, готове надіти військову форму. Ваш син повинен звикнути до думки, що нова світова війна неминуча, тому його треба навчити ненавидіти Росію непримиримою ненавистю. Ми не можемо більше дозволяти собі розкіш вчити дітей, як думати... Ми повинні контролювати їх думки: ми повинні їх навчити, про що саме думати. Нам потрібні лояльні громадяни, а це означає лояльність до нової війни»¹. В цій цитаті з граничною щирістю виражено суть моралі капіталістичного світу.

Подібні «принципи» безпосередньо запозичені з арсеналу фашистської моралі. Саме завдяки такому вихованню Гітлеру та його кліці в свій час вдалося розбити значну частину німецької молоді, підігріти її націоналістичними, расистськими маячними ідеями і кинути у світову бійню, на винищення мільйонів людей. Фашистське командування зверталось до солдатів з такими словами: «У тебе нема серця і нервів, на війні вони не потрібні. Знищи в собі жалість і співчуття, вбивай кожного росіянина, радянського, не спиняючись, якщо перед тобою старий чи жінка, дівчина чи хлопчик, убивай. Цим ти врятуєш себе від загибелі, забезпечиш майбутнє твоєї сім'ї і прославишся назавіки...». Народи Європи, а також тимчасово окупованих фашистськими загарбниками земель України, Білорусії, Прибалтики на власні очі бачили страшні наслідки цього виховання.

Німецький фашизм розбитий, але капіталістична мораль жива, і проповідь людиноненависництва, яка веде-ть-ся в США та інших капіталістичних країнах, і досі становить серйозну небезпеку для людства. Так само як і гітлерівці, американські претенденти на світове панування намагаються замаскувати свою імперіалістичну політику лицемірними фразами про «захист західної цивілізації», «свободи і культури» від мнимої загрози комунізму. Ці виверти дуже добре розкрив почесний голова Компартії США Уільям З. Фостер. Він писав: «Самою різючою рисою холодно розрахованого руху американського імперіалізму до фашизму і війни є груба демагогія, під прикриттям якої цей рух здійснюється... Американський імперіалізм являє собою організацію най-

¹ Б. Вронский, Порабощенная юность, стор. 89—90.

більш людиноненависницьких у світі фашисткуючих капіталістичних бандитів, а його глашатаї і продажні писаки видають його за поборника демократії, захисника загального миру, охоронця людської моралі»¹.

Про спорідненість сучасної капіталістичної моралі з мораллю гітлеризму свідчить хоча б таке звернення до американських призовників: «Вас будуть навчати, як стати нещадним і умілим убивцею... Для вас тепер починається період фізичної, моральної і духовної підготовки до цього». Плоди цієї підготовки виявилися у диких звірствах і насильствах американських солдатів на території Кореї.

Газета міста Бельвіля (США) в період корейської авантюри Сполучених Штатів опублікувала лист американського солдата до своїх батьків, що проживали у цьому місті: «Мені подобається стріляти прямо в обличчя... Я зараз закінчений вбивця... Коли я бачу пораненого, який безпорадно дивиться на мене, я, цілячись в нього, відчуваю справжню гордість... Якщо я цілюсь прямо в скроню і внаслідок мого пострілу відлітає череп і вискакують з орбіт очі, тоді я знаю, що зробив бездоганний постріл...»². Така мораль необхідна загниваючому капіталізму для ведення загарбницьких війн, для нелюдської експлуатації трудящих.

На залитих кров'ю полях Кореї носії буржуазної моралі, наймані вбивці зіткнулись з армією народу, який піднявся на захист нових, соціалістичних порядків. Високі моральні якості солдатів північнокорейської армії, їх бойовий дух і воїнська майстерність справили величезний вплив на американську армію.

Американський журналіст Рассел Гуджелер опублікував книгу «Бойові дії в Кореї». В загальній оцінці цієї авантюри США він виходить із звичайної для капіталістичної преси антикомуністичної позиції. Певний інтерес становлять його вимушені визнання, що проливають світло на моральний стан американської армії. Він пише: «Ніхто не збирався затримуватись у Кореї надовго. Всі — від старших офіцерів до рядових — були впевнені, що досить буде навіть невеликої кількості американських

¹ Уильям З. Фостер, Закат мирового капитализма, М., 1951, стор. 52.

² R. Gudgeler, Combat Actions in Korea, Washington, 1954, стор. 63.

солдатів, щоб за кілька тижнів навести порядок. Солдати хвалились, що, лише побачивши американську форму, північнокорейці кинуться тікати. Пізніше, коли північнокорейці прорвали наші оборонні рубежі, у американських солдатів пропала ця півняча задирливість. Надмірна впевненість швидко поступилася місцем спочатку здивуванню, потім відчаю і, нарешті, похмурій свідомості того, що з двох армій — армія північнокорейців переважала американську і за кількістю, і за спорядженням, і за навченістю, і за своєю боездатністю»¹.

Але палії нової світової війни не роблять правильних висновків з уроків історії. Гонитва за баришами штовхає їх на нові злочини перед людством. М. С. Хрущов у заключному слові на ХХІ з'їзді КПРС підкреслив, що американські діячі зневажливо ставляться до долі людства, їх зовнішня політика «це політика торговців кров'ю, які заради збагачення готові продати не тільки своїх друзів, а й батька рідного»². Викриваючи агресивну політику імперіалістів, зокрема Аденауера, М. С. Хрущов говорив: «Аденауер є лідером християнсько-демократичної партії. Здавалося б, він повинен керуватись євангельськими повчаннями, про які так багато люблять говорити в його партії. А на ділі цей «християнин» в одній руці тримає хрест, а в другу хоче взяти атомну бомбу»³. Та ніяке святенництво і лицемірство, ніяка димова завіса з фраз про гуманізм і культуру не можуть приховати від світової громадськості справжню суть буржуазної моралі, моралі грабежу, насильства і війни. Викриття капіталістичної моралі є важливим завданням працівників ідеологічного фронту, всіх членів нашого суспільства.

Пролетарська мораль діаметрально протилежна моралі буржуазній. Вона виникає ще за капіталізму. Капіталістичний спосіб виробництва, згуртовуючи і організовуючи пролетаріат для виробництва матеріальних благ, тим самим об'єднує його для боротьби проти експлуататорів, створює умови для виникнення елементів моралі нового, безкласового суспільства. В ході революційної

¹ R. Gudzeler, *Combat Actions in Korea*, стор. 3.

² М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, стор. 149.

³ Там же, стор. 82.

боротьби пролетаріату виник науковий, марксистський світогляд, розвинулась і нова мораль. В революційних битвах формувались такі риси пролетарської моралі, як класова солідарність, мужність, безмежна відданість загальній справі. На протилежність буржуазній моралі, яка виходить з недоторканності приватної власності, поваги до буржуазної держави та її законності, з покірності експлуататорам, основою пролетарської моралі є боротьба за знищення приватної власності, буржуазної держави і експлуататорських класів.

Вищим принципом пролетарської моралі є захист світлих ідеалів комунізму, боротьба за їх здійснення. Ідеї наукового комунізму є рушійною силою діяльності комуністичних і робітничих партій, джерелом, що дає комуністам віру в правоту своєї справи, моральну силу, яку не можуть зламати ні в'язниці, ні каторжні центри і концтабори, ні гармати і шибениці.

Кращі представники людства присвятили своє життя справі визволення трудящих від соціального і національного гноблення. Історія російського і міжнародного робітничого руху, історія нашої славної Комуністичної партії знає тисячі імен безстрашних борців за торжество ідей комунізму. Петро Алексєєв і Іван Бабушкін, Сергій Лазо і 26 бакінських комісарів, Фелікс Дзержинський і Яків Свердлов та багато інших учасників революційної боротьби показали зразки мужності і беззавітного служіння ідеям комунізму. Поняття «комуніст» стало символом високої ідейності, мужності, відданості народу і ненависті до його ворогів; воно невіддільне від поняття «ленінець», бо все краще, що було і є в світовому комуністичному русі, зв'язане з ім'ям великого Леніна.

У боротьбі з імперіалізмом, з фашистською реакцією борцям за свободу, як маяк, світить Радянський Союз, де здійснилися кращі мрії людства. В листопаді 1934 р. один з керівників болгарського комсомолу 24-річний Йордан Лютібродський перед стратою писав своєму батькові з фашистської катівні: «Там на Сході лежить країна, де жив і помер Ленін... Хоч один раз, хоч тиждень хотів би я там побувати. Бійці помирають фізично, але вони будуть жити в свідомості перемігшого пролетаріату, і їх діти пожнуть плоди того, за що боролись їх батьки. І з петлею на шиї я кричу вам: голову вище, батьку, любя дружина і мій маленький, ще ніколи мною не бачений

сині! Товариші, вперед! Перемога, хоч і куплена дорогою ціною, все ж буде наша. Хто готовий до жертв,— той завоює свободу».

Буржуазні ідеологи звинувачують комуністів в антипатріотизмі. Але саме для буржуазії характерні космополітизм, продажність, пристосовництво до тих, що панують. Це яскраво виявилось під час окупації Європи фашистською Німеччиною, коли представники пануючих класів загарбаних країн, зраджуючи національні інтереси свого народу, співробітничали з агресорами. Так, коли територія Франції опинилась під кривавим чоботом фашистських загарбників, французька буржуазія співробітничала з гітлерівцями, а комуністи Франції очолили рух опору. Багато з них віддали своє життя в ім'я майбутнього Франції та її волелюбного народу.

Член Політбюро Комуністичної партії Франції редактор газети «Юманіте» Габріель Пері перед розстрілом писав: «Неділя. 8 годин ранку. Тюремний священник тільки що повідомив мене, що через кілька хвилин я буду розстріляний як злочинець... Хай мої друзі знають, що я лишився вірний тому ідеалу, якому служив усе життя, хай мої співвітчизники знають — я помер для того, щоб жила Франція. В останній раз я запитую свою совість,— у мене нема докорів сумління. Я хотів би, щоб ви повідомили про це всіх: я пішов би тим самим шляхом, якби мені довелося починати спочатку. Через кілька хвилин я принесу жертву, яка наблизить прихід сяючої зорі. Я з твердістю дивлюсь в обличчя смерті. Прощайте. Хай живе Франція!». За світле майбутнє людства віддали своє життя комуністи Ю. Фучік, Е. Тельман та багато інших героїв.

В революційних боях у лавах світового комуністичного руху сформувалась ціла плеяда діячів ленінського типу, які є носіями кращих традицій революційного пролетаріату і досить досвідчені, щоб очолити соціалістичну перебудову світу.

* * *

В боротьбі за комунізм розвивається і пролетарська, соціалістична мораль, виникають риси нової, комуністичної моралі: колективізм, перетворення праці в життєву необхідність, безмежна відданість соціалістичній Бать-

ківщині, справі побудови комунізму, пролетарський інтернаціоналізм.

На противагу буржуазному індивідуалізму, егоїзму однією з основних рис комуністичної моралі є колективізм. Колективізм виявляється в комуністичному ставленні до праці, суспільної власності, в свідомому підпорядкуванні особистих інтересів інтересам суспільства; в товариській взаємодопомозі, у виробничій і громадській діяльності та в побуті; в правдивості і чесності у ставленні до суспільства, до колективу трудящих; в скромності і умінні прислухатися до думки колективу; у високій свідомості своєї гідності, що виключає підлабузництво та запобігання перед начальством; у міцній дисципліні і організованості як основі колективної праці, у високій вимогливості до себе і до інших; в непохитній комуністичній принципальності.

Матеріальною базою колективізму є соціалістична власність на засоби виробництва, праця на соціалістичних підприємствах, а ідейною базою — марксизм-ленінізм. В. І. Ленін вчив, що перемога пролетарської революції очищає поле для справжнього будівництва соціалізму, для вироблення нової дисципліни спільної праці. Він вважав це справою «переробки самих нравів, надовго загиджених, зіпсованих проклятою приватною власністю на засоби виробництва, а разом з нею всією тією атмосферою гризні, недовір'я, ворожнечі, роздробленості, взаємопідсиджування, яка неминуче породжується—і постійно відроджується знов — дрібним відособленим господарством, господарством власників при «вільному» обміні між ними»¹.

Вказуючи на гігантські труднощі, які виникають у боротьбі з силою звички, неминучість помилок у цій важкій справі, Ленін писав: «...Ми даємо один одному урочисту і тверду обіцянку, що ми готові на всякі жертви, що ми встоїмо і витримаємо в цій найважчій боротьбі,— боротьбі з силою звички,— що ми будемо працювати роки і десятиріччя не покладаючи рук. Ми будемо працювати, щоб витравити прокляте правило: «кожний за себе, один бог за всіх», щоб витравити звичку вважати працю тільки повинністю і правомірною тільки оплачену за певною нормою працю. Ми будемо працювати, щоб вкоренити

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 31, стор. 98.

в свідомість, у звичку, в повсякденний побут має правило: «всі за одного і один за всіх», правило: «кожний по своїх здібностях, кожному по його потребах», щоб вводити поступово, але неухильно комуністичну дисципліну і комуністичну працю»¹.

Великі ленінські накреслення перетворюються в життя. Збудоване нове, соціалістичне суспільство, змінилися люди; їх навикі і звички, пануючою стала соціалістична мораль, мораль праці та миру. Суспільна праця при соціалізмі об'єднує і згуртовує радянських людей навколо однієї мети — побудови комунізму. В процесі соціалістичної праці склався єдиний монолітний колектив трудящих, характерною особливістю якого є поєднання особистих інтересів з інтересами колективу, суспільства. Видатний радянський педагог А. С. Макаренко писав: «В Радянському Союзі не може бути особи поза колективом, і тому не може бути особистої долі і особистого шляху і щастя, протиставлених долі і щастю колективу»².

Проте сила старої звички ще не викорінена остаточно. У нас є люди, над якими тяжіють пережитки минулого, зокрема несоціалістичне ставлення до праці. Виховання правильного ставлення до праці нерозривно зв'язане з рішучою боротьбою проти таких небезпечних пережитків минулого, як безладність, ледарювання, паразитичний спосіб життя. Ледарів і нероб, які живуть за рахунок праці інших членів суспільства, необхідно всіляко викривати і залучати до корисної праці. Всі працездатні повинні брати участь у створенні матеріально-технічної бази комунізму, в створенні достатку матеріальних і духовних благ.

У промові на червневому Пленумі Микита Сергійович Хрущов підкреслював необхідність виховувати трудящих так, щоб «люди працювали з повним розумінням свого обов'язку, щоб їх праця давала високу продуктивність, щоб люди прагнули ущільнити свій робочий день. Відведені для роботи години повинні бути зайняті продуктивною працею»³.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 31, стор. 99.

² А. С. Макаренко, Избранные педагогические произведения, М., 1946, стор. 28.

³ М. С. Хрущов, За дальше піднесення продуктивних сил країни, за технічний прогрес в усіх галузях народного господарства, К., 1959, стор. 40.

Праця — перша і основна умова людського існування. К. Маркс вказував, що «праця є насамперед процес, що відбувається між людиною і природою, процес, в якому людина своєю власною діяльністю опосереднює, регулює і контролює обмін речовин між собою і природою»¹. Впливаючи на природу, змінюючи її, людина змінює саму себе. Відмітною рисою людської праці є виготовлення засобів виробництва. В процесі праці сталися фізичні зміни, які привели до перетворення мавпи в людину, виникли такі суто людські властивості, як мислення й мова.

Характер впливу трудової діяльності на людину визначається насамперед типом і формою виробничих відносин. Виникнення приватної власності на засоби виробництва і в зв'язку з цим поділ суспільства на антагоністичні класи мали одним з наслідків поділ праці на фізичну й розумову. Остання в умовах антагоністичного суспільства стала монополією пануючих класів.

В капіталістичному суспільстві розрив між розумовою і фізичною працею, їх протиставлення досягають найбільшої гостроти. Примусовий характер праці виробника, позбавленого засобів виробництва, перетворює його на раба капіталіста, спустошує його морально і фізично. «...Капітал,— писав Маркс,— нещадний щодо здоров'я і життя робітника всюди, де суспільство не змушує його ставитись інакше. На скарги про фізичне і духовне покалічення, передчасну смерть, катування надмірною працею він відповідає: як можуть терзати нас ці муки, коли вони збільшують нашу втіху (прибуток)? Але загалом і в цілому це і не залежить від доброї або злої волі окремого капіталіста. У вільній конкуренції іманентні закони капіталістичного виробництва діють щодо окремого капіталіста як зовнішній примусовий закон»².

Якщо в період становлення капіталізму посилення експлуатації робітників досягалось за рахунок збільшення робочого дня до 14—16 годин на добу, то нині ця ж мета внаслідок підвищення інтенсифікації праці досягається шляхом його скорочення. Виявилось, що подовження робочого дня трудящих для капіталіста є нерентабельним, бо лише перша половина дня продуктивна, а далі

¹ К. Маркс, Капітал, т. I, К., 1954, стор. 179.

² Там же, стор. 270.

через втому робітника продуктивність його праці різко знижується і використання машин не приносить того прибутку капіталісту, який він може одержати, замінивши стомленого робітника іншим.

Другою причиною, що змусила капіталістів піти на скорочення робочого дня, була боротьба робітничого класу за свої права. Дійовість цієї боротьби значно посилилась тепер, завдяки наявності могутнього табору соціалістичних країн на чолі з Радянським Союзом.

Скорочення тривалості робочого дня в інтересах збільшення прибутків капіталістів ідеологи капіталізму намагаються представити як благодіяння по відношенню до робітників. Насправді зменшення тривалості робочого дня в капіталістичному світі означає таке зростання інтенсифікації праці, яке і при скороченому робочому дні дає збільшення прибутків і веде до виснаження фізичних і моральних сил робітника, до перетворення його в інваліда протягом незначної частини життя.

Відомий американський економіст К. Ротшільд у своїй книзі «Теорія заробітної плати», що вийшла в 1957 р., писав: «Тепер стало правилом шляхом посилення інтенсифікації праці добиватися максимуму виробітку протягом лише частини життя робітника, а потім замінювати його новим. Той факт, що в галузях масового виробництва американської промисловості, де переважає надзвичайна інтенсивність праці, людина в 45 років вважається «надто старою», є вражаючою ілюстрацією до цієї тенденції»¹.

Але ще страшнішою для робітника в капіталістичних країнах є перспектива залишитися без роботи. Безробіття стало національним лихом США і всього капіталістичного світу. В газеті «Правда» 7 травня 1959 р. була опублікована стаття спецкора Є. Літошка, в якій він розповідає про тяжке життя безробітних Нью-Йорка. Робітниця-закройщиця Сідонія Гудстайн, яка вже багато місяців шукає роботи, з гіркотою сказала нашому кореспонденту: «Колись в молодості я прочитала книгу про те, що на островах Тихого океану існує звичай спалювати людей, старших за 50 років. Тоді мені здавалось це страшним варварством. Але тепер, відчувши на собі муки безробіття, я прийшла до висновку, що ці туземці зовсім не такі

¹ К. W. Rotshild, *The Theory of Wages*, Oxford, 1957, стор. 52.

дикі, як мені раніше здавалося». Роботи не можуть знайти не тільки люди похилого віку, а й молодь. Літошко розповідає про 19-річного юнака, що закінчив школу в Брукліні і більше року шукає роботи.

Трудяща людина при капіталізмі — об'єкт нелюдської експлуатації. Природно, що в цих умовах праця для людини — важкий тягар. Примусовий характер праці в антагоністичному суспільстві виховує у трудящих ненависть і огиду до існуючої форми її, породжує намагання позбавитись тяжких умов праці.

В нашій країні, де вперше в історії побудовано соціалізм, створені умови для перетворення праці в могутній засіб життя і комуністичного виховання мільйонів людей. Праця при соціалізмі — це вільна праця, метою якої є збільшення багатств суспільства, посилення могутності нашої країни, дальше піднесення добробуту народу. Виробничі відносини при соціалізмі дають простір для творчої праці, яка перетворилась у справу честі, доблесті й героїства, в основу всебічного розвитку фізичних і розумових здібностей людини.

«Все для людини, все в ім'я її блага! — говориться в зверненні червеного Пленуму ЦК КПРС до усіх трудящих СРСР.— Ось наша велика мета, ось смисл тієї величезної роботи, яку вела і веде лєнінська партія комуністів»¹. Становище людини у соціалістичному суспільстві визначається її працею. Вєсь радянський народ знає славні імена передовиків промисловості та сільсько-го господарства, видатних представників радянської інтелігенції, праця яких зміцнює могутність нашої країни, прискорює рух суспільства до комунізму.

В. І. Лєнін вчїв, що «комунізм є найвищий ступінь розвитку соціалізму, коли люди працюють з усвідомлення необхідності працювати на загальну користь»². Тому найважливішим завданням комуністичного виховання є виховання працьовитості, ставлення до праці як до життєвої необхідності.

Трудова діяльність людини є не тільки найважливішою умовою зміни і розвитку суспільного буття, а й могутнім фактором зміни і розвитку свідомості людини, формування її особистості. Люди виховуються в процесі

¹ Газ. «Радянська Україна» від 1 липня 1959 р.

² В. І. Лєнін, Твори, т. 24, стор. 178.

праці і практичної боротьби за нове, комуністичне суспільство. Оскільки при соціалізмі ще залишається відмінність між розумовою і фізичною працею, у частини людей збереглося невірне ставлення до фізичної праці. Проти цього до останнього часу не велося достатньої боротьби. Це було також одним з істотних недоліків виховної роботи, особливо в середній школі.

Багато молодих людей вважають, що їх шлях у життя обов'язково лежить через вищий учбовий заклад. В 1953 р. в «Комсомольской правде» був опублікований лист випускниці 10 класу 2-ої середньої школи м. Мінська Ірини Малютіної, в якому ставилось питання, чи правильно робить випускниця цієї школи Галина Орлова, яка вирішила після закінчення десятирічки стати слюсарем. «Я знаю, що всяка праця почесна, але мені здається, що Галя не для того вчилася десять років, щоб стати простим робітником... Чи має право дівчина,— запитує Ірина,— яку держава вчила десять років, на яку покладалися надії як на майбутнього кваліфікованого спеціаліста, закинути атестат зрілості якнайдалше і надіти робочу спецівку?» Це питання, яке виникало, очевидно, у багатьох випускників середньої школи, свідчить про відрив навчання від праці, що мав місце в середній школі.

Автору листа на сторінках цієї ж газети відповів директор заводу «Красный пролетарий» депутат Верховної Ради РРФСР тов. Воробйов. Він писав, що його, як і інших працівників заводу, дуже турбує лист Ірини своїм характером: «Як могло статися, що Галя лишилась самотньою, що її рішення — природне і правомірне — зустріло осуд? Очевидно, вирішили ми, у мінських учениць дуже неясне уявлення про сучасне радянське підприємство... Очевидно, погано виховують деякі вчителі у наших юнаків і дівчат повагу до людей простої праці, очевидно, погано знайомлять учнів з багатим і цікавим життям соціалістичних підприємств, не розкривають перед своїми вихованцями всю багатогранність життєвих шляхів, які відкриваються перед молодістю радянською людиною»¹.

Розрив між навчанням і працею, який мав місце в системі освіти, став зовсім неприпустимим у період, коли наша країна вирішує нові важливі завдання, зв'язані із

¹ Газ. «Комсомольская правда» від 26 травня 1953 р.

здійсненням поступового переходу до комунізму. Партія не тільки викрила серйозні недоліки в роботі середньої і вищої школи, а й вказала шляхи до їх подолання. Прийняті Радянським урядом закони про перебудову середньої і вищої школи ведуть до тісного поєднання навчання з продуктивною працею при обов'язковому підвищенні рівня як навчання, так і виховання підростаючого покоління й молоді.

Ленін вчив: «Тільки в праці разом з робітниками і селянами можна стати справжніми комуністами»¹. Він настоював на необхідності поєднання навчання молодого покоління з працею. Тепер сотні тисяч юнаків і дівчат, які закінчили середню школу, працюють у промисловості, сільському господарстві і одночасно навчаються у вечірніх і заочних вищих учбових закладах, без відриву від виробництва стають висококваліфікованими спеціалістами.

Було б зовсім невірним за цими окремими недоліками не бачити тієї позитивної роботи, яку провела наша середня школа, готуючи освічену, віддану справі комунізму молодь. Величезні досягнення радянської середньої і вищої школи знайшли яскраве відбиття в успіхах науки, техніки і культури. Багато наукових, інженерно-технічних працівників, представників культури і мистецтва, що вписали визначні сторінки в історію нашої Батьківщини, одержали освіту і виховання в стінах радянської середньої і вищої школи.

Успіхи і перевагу радянської освіти перед капіталістичною змушені визнати навіть представники буржуазної преси. В англійському журналі «Лейбор рісерч» була опублікована стаття під дуже характерним заголовком: «Радянська освіта являє собою більшу загрозу, ніж воднева бомба». В статті говориться: «Ми повинні вивчати фізику і математику або російську мову, бо якщо в Америці і Англії не будуть вивчати фізику і математику в такому ж обсязі, як у Росії, то всі досягнення світової науки будуть, з часом, одержуватись в Росії і дізнаватись про них можна буде лише знаючи російську мову...».

В капіталістичному суспільстві вища освіта доступна лише забезпеченим, а сотні тисяч здібних юнаків і дівчат, які не мають необхідних коштів для цього, поповнюють армію безробітних або перебиваються випадковими заробітками.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 31, стор. 261.

В штаті Міннесота (США) комісія під керівництвом професора психології Р. Берді провела опит понад 25 тисяч випускників середньої школи з питання, що вони мають намір робити після закінчення школи. Мета цього опиту «полягала в тому, щоб з'ясувати причини, через які більша частина випускників, в тому числі дуже здібні і багатообіцяючі, не продовжує освіти і тим самим не розвиває максимально своїх здібностей»¹. Опит показав, що лише незначна частина випускників збирається продовжувати освіту, причому в основному в різних професійних школах. У вищу школу поступають переважно діти підприємців, заможних фермерів, спеціалістів (адвокатів, лікарів тощо). Так, з опитаних понад 80% тих, хто збирається у коледж, вказали, що їх сім'ї багаті або забезпечені. Зате 70% тих, хто після школи піде працювати, відповіли в анкеті, що вони хотіли б вчитися далі, якби для цього у них були гроші².

Лише соціалізм відкрив шлях до знань для всього народу, і результати цього яскраво виявилися в успіхах Радянського Союзу, Китаю та інших країн соціалістичного табору.

Крім того, що кількість наших спеціалістів значно переважає кількість спеціалістів у капіталістичних країнах, радянські спеціалісти за своєю підготовкою стоять значно вище багатьох спеціалістів, підготовлених у капіталістичному світі. М. С. Хрущов у доповіді на XXI з'їзді КПРС навів дані, які свідчать про значно крашу підготовку кадрів високої кваліфікації для усіх галузей народного господарства в СРСР порівняно з капіталістичними країнами.

Перебудова школи, наближення її до життя, до виробництва ще більше піднесуть рівень навчання, будуть основою нових досягнень у розвитку народного господарства і культури.

Соціалістична праця, яка здійснюється на основі впровадження передової техніки, високий рівень організації виробництва вимагають від працівників соціалістичних підприємств глибоких теоретичних знань і практичних навиків, обов'язкового поєднання розумової і фі-

¹ R. Berdi, *After High School — what?* Minneapolis, University of Minnesota Press, 1954, стор. 5.

² Там же, стор. 117, 131.

зичної праці. Вільна соціалістична праця дозволяє радянським людям широко застосовувати свої знання, таланти і здібності, проявляти активність і творчу ініціативу. Саме в ліквідації істотних відмінностей між розумовою і фізичною працею закладені величезні можливості для дальшого піднесення продуктивності праці, для зростання суспільних багатств, створюваних у процесі соціалістичного виробництва.

Передовики промисловості і сільського господарства показують зразки поєднання фізичної і розумової праці при розв'язанні найважливіших завдань комуністичного будівництва. Раціоналізаторські пропозиції робітників, спрямовані на удосконалення виробничих процесів, є результатом поєднання творчої, розумової праці з фізичною.

Видатний радянський учений академік І. П. Павлов у листі загальнодонецькому зльоту майстрів вугілля писав: «Шановні гірники! Все моє життя я любив і люблю розумову працю і фізичну і, мабуть, ще більше другу. А особливо почував себе задоволеним, коли в останню вносив якусь хорошу догадку, тобто поєднував голову з руками. Ви попали на цей шлях. Від душі бажаю вам і далі йти по цьому, єдиному, що забезпечує щастя людини, шляху. З щирим вітанням І. Павлов, академік»¹.

Величезну роль у вихованні нового, комуністичного ставлення до праці відіграє соціалістичне змагання, натхненником і організатором якого завжди була Комуністична партія. Соціалістичне змагання, як прояв нового ставлення до праці, є боротьбою проти відсталості і косності, проти старих норм, старих способів і методів праці, є боротьбою передових робітників і колгоспників проти тих, хто відстає, боротьбою за підтягування відстаючих до рівня передових. Це форма ділової самокритики мас.

Новим етапом у розгортанні соціалістичного змагання, який почався перед XXI з'їздом КПРС і проходить під лозунгом «працювати, вчитися і жити по-комуністичному», є створення бригад комуністичної праці. Ініціаторами нового руху виступили комуністи і комсомольці депо Москва-Сортувальна, того самого депо, де в травні

¹ *И. П. Павлов, Собрание сочинений, т. I, М.—Л., стор. 21.*

1919 р. був проведений перший у світі комуністичний суботник, названий Леніним «великим почином». Учасники нового патріотичного руху прагнуть не тільки високопродуктивно працювати, а й повсякчасно підвищувати свою кваліфікацію, оволодівати суміжними професіями, систематично вчитись, суворо додержувати правил соціалістичного співжиття, виховувати у собі високі моральні якості людей комуністичного суспільства.

Цей рух допомагає успішному вирішенню поставленого партією і урядом завдання — створення матеріально-технічної бази комунізму. В змаганні за звання колективів і ударників комуністичної праці беруть участь тисячі виробничих бригад, ділянок, змін, а також сотні тисяч окремих робітників. По всій країні була підхоплена ініціатива передового шахтаря Донбасу М. Мамаєва і очолюваної ним бригади, що розгорнули боротьбу за щозмінне перевиконання кожним шахтарем норми виробітку. За прикладом донецького шахтаря О. Кольчика почалася боротьба за зниження собівартості продукції, за економію трудових затрат, матеріалів, інструментів.

На Україні, як і по всьому Радянському Союзу, соціалістичне змагання досягло величезного розмаху. Тепер у республіці налічується більше 35 тис. бригад, цехів, змін, ланок, понад 70 тис. окремих робітників, які змагаються за звання колективів і ударників комуністичної праці. Більше 2 тис. колективів і 1700 окремих працівників уже удостоєні цього високого звання¹. У відповідь на рішення XXI з'їзду КПРС та червневого Пленуму ЦК трудящі, виходячи з конкретних завдань семирічки, взяли на себе нові, підвищені зобов'язання.

Нова форма соціалістичного змагання охопила і трудівників сільського господарства. Серед багатьох можна назвати колектив молочно-товарної ферми колгоспу ім. Шевченка Тетіївського району, Київської області, якому ще в кінці 1958 р. було присвоєно звання бригади комуністичної праці. Цей молодіжний колектив працює з великим трудовим піднесенням, бореться за здійснення плану семирічки за 3,5—4 роки. Зараз вже багато трудівників сільського господарства також завоювали право на звання колективів комуністичної праці.

¹ Газ. «Радянська Україна» від 10 травня 1959 р.

З кожним днем шириться рух бригад комуністичної праці. Про це образно сказав слюсар київського заводу «Червоний екскаватор» Валентин Закревський:

«Все наши помыслы и взгляды
Обращены сегодня к ней,
К коммунистической бригаде —
Разведчице грядущих дней».

Бригада комуністичної праці цього заводу, очолювана Ю. Куцим, відома далеко за межами Києва і республіки. Вона першою в Києві підхопила почин москвичів і першою була удостоєна цього високого звання. Ю. Куций говорив, що після того як їм присвоїли звання бригади комуністичної праці, члени бригади стали якось ближчими один до одного, дружнішими. «Це відчувається і в тому, що працюємо більш злагоджено, і в тому, що вільний час проводимо дуже часто разом, відвідуємо разом театр, ділимося потім враженнями. Але головне, звичайно, це наша трудова дружба. Новим у роботі слід вважати те, що ми добилися повної взаємозамінюваності. Раніше було так, що один пошабавив і витирає руки, а інший у цей час париться, справа у нього не ладиться. І виходило це не тому, що не хотілось допомогти, — не вміли замінити один одного. Тепер цього нема»¹.

Бригадир комбайнової бригади комуністичної праці шахти № 1-2 ім. Свердлова тресту «Свердловськвугілля» Луганської області І. Білоусов розповідає: «Зразу ж після закінчення роботи з'їзду наша комбайнова бригада взяла конкретне соціалістичне зобов'язання: виконати семирічний план за п'ять років і видати за цей період 82 тисячі тонн надпланового антрациту. Наш заклик до всіх вуглярів України — почати змагання за краще використання гірничої техніки — знайшов широку підтримку... В березні наша бригада видала на-гора 1050 тонн надпланового антрациту... Працювати в ім'я комунізму — це велике щастя»².

Новий рух є закономірним результатом величких історичних перетворень, які відбулися в СРСР, в житті і свідомості радянських людей. Яскравий приклад ново-

¹ «Рабочая газета» від 8 лютого 1959 р.

² Газ. «Правда» від 29 квітня 1959 р.

то, комуністичного ставлення до праці показала бригадир вишневолоцької фабрики Калінінської області Герой Соціалістичної Праці Валентина Гаганова, яка залишила керівництво передовою бригадою і очолила відстаючу з тим, щоб вивести її до лав передових. М. С. Хрущов говорив з цього приводу: «Ви зрозумійте, товариші, в це треба вдуматись — ніколи людина, яка мислить капіталістичними поняттями життя, ніколи вона не повірить, що робітник відмовився від роботи, яка краще оплачується, і добровільно перейшов на роботу, яка гірше оплачується, і став менше заробляти... Цінність і благородство вчинка цієї людини в тому, що не матеріальна заінтересованість штовхнула її на такий крок, а ідея, ідейна відданість комуністичному ладу. І в ім'я цього ладу людина іде на особисті жертви»¹.

В. Гаганова має багато послідовників у нашій країні. Тільки на Україні на відстаючі ділянки вже перейшли понад 8 тис. робітників, агрономів, інженерно-технічних і керівних працівників. Це наслідок неухильної роботи Комуністичної партії по вихованню радянських людей, радянської молоді в дусі самовідданого служіння інтересам будівництва нового суспільства.

В ході соціалістичного змагання, в процесі підтягування відстаючих до рівня передових, у процесі взаємодопомоги зростає почуття колективізму радянських людей, здійснюється виховний вплив колективу на окремих членів суспільства.

В суспільстві, де ліквідовані антагоністичні класи, боротьба між старим і новим проходить у формі критики і самокритики, що є однією з рушійних сил розвитку соціалістичного суспільства. Озброєна марксистсько-ленінською теорією, Комуністична партія викриває суперечності, що виникають в процесі розвитку радянського суспільства, розкриває невідповідність між новими завданнями, новим змістом, новими потребами розвитку і старими, вже непридатними формами організації, формами діяльності. Мистецтво керівництва партії будівництвом комунізму в тому й полягає, що вона своєчасно помічає суперечності, які виникають на цьому шляху, і створює умови для їх подолання.

¹ М. С. Хрущов, За дальше піднесення продуктивних сил країни, за технічний прогрес в усіх галузях народного господарства, стор. 9.

Вся діяльність ленінського Центрального Комітету, особливо в останні роки, є зразком проведення в життя більшовицьких лозунгів критики і самокритики. Викриваючи недоліки в організації сільськогосподарського виробництва, в управлінні промисловістю і будівництвом, в плануванні, партія піддала їх різкій критиці, накреслила і здійснила заходи до їх ліквідації, змела з дороги антипартійну групу Маленкова, Кагановича, Молотова, Булгаїна і Шепілова, яка намагалась перешкодити проведенню в життя ленінського курсу Центрального Комітету партії, і тим самим відкрила шлях новому піднесенню творчої ініціативи широких народних мас, добилася створення сприятливих умов для розвитку всього нового, прогресивного, породженого життям і творчою працею мільйонів радянських людей.

* * *

Соціалістична праця виховує у радянських людей безмежну любов до соціалістичної Батьківщини, свідоме поєднання особистих і суспільних інтересів. Державні інтереси стають близькими кожному члену суспільства. Це виявляється в бережливому ставленні до державного майна, в активному захисті суспільної власності, у викритті зловживань з боку окремих осіб. Для виховання свідомого ставлення до праці, для підвищення її продуктивності велике значення має принцип матеріальної заінтересованості працівників у розподілі матеріальних благ. В. І. Ленін підкреслював, що «розподіл є метод, знаряддя, засіб для підвищення виробництва»¹.

Виховуючи в масах розуміння суспільних інтересів, Комуністична партія завжди ставила особисті інтереси трудящих на службу будівництву соціалізму. Вона знала, що не всі трудящі одразу і не всі в однаковій мірі можуть усвідомити суспільні інтереси. Їх усвідомлює спочатку авангард — Комуністична партія. Але будувати соціалізм силами одного авангарду неможливо. Ленін вчив, що знищити капіталізм ще недосить для того, щоб перетворити працю в першу життєву потребу всіх членів суспільства, для цього необхідна не лише висока свідомість, а й відповідні матеріальні передумови. І поки суспільний розвиток не створив цих передумов необхідно

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 32, стор. 412.

підкріплювати ідейні стимули особистою матеріальною заінтересованістю працівників у результатах праці.

Суспільна власність є економічною основою соціалістичного ладу, джерелом могутності і незалежності Радянської країни, запорукою заможного і культурного життя всіх трудящих. Процвітанням соціалістичного суспільства визначаються, в решті решт, і особисті можливості окремих його членів. Лише на основі зростання суспільного багатства можна добитися міцного і безперервного підвищення добробуту кожного члена соціалістичного суспільства. Тому особисті інтереси повинні підпорядковуватися суспільним. Саме таке поєднання особистих і суспільних інтересів є могутньою рушійною силою розвитку соціалістичного суспільства.

В боротьбі за соціалізм партія знайшла конкретні форми поєднання суспільних і особистих інтересів трудящих як у промисловості, так і в сільському господарстві. Націоналізація фабрик і заводів, ліквідація капіталістичних і встановлення соціалістичних виробничих відносин привели до звільнення від експлуатації основних мас робітничого класу. Проте заміна примусової праці на капіталіста вільною працею на себе, на свою державу не зразу знайшла відображення в свідомості всіх робітників. Тому перед Радянською владою постало важливе завдання — створити нову дисципліну праці, виховати в масах нове, соціалістичне ставлення до праці.

Вироблення нової дисципліни праці займає цілу смугу історичного розвитку. В. І. Ленін указував, що таке завдання може бути розв'язане шляхом розгортання соціалістичного змагання, яке виховує в масах нові суспільні переконання, нове ставлення до праці; шляхом введення відрядної оплати, яка створює особисту матеріальну заінтересованість працівників у підвищенні продуктивності своєї праці. «Ударність є перевага, — писав Ленін, — а перевага без споживання ніщо. Коли мені так будуть віддавати перевагу, що я буду одержувати восьмушку хліба, то дякую красенько за таку перевагу. Перевага в ударності є перевага і в споживанні. Без цього ударність — мрія, хмарка, а ми, все-таки, матеріалісти. І робітники — матеріалісти; коли говориш ударність, — тоді дай і хліба, і одежі, і м'яса»¹.

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 32, стор. 10.

Досвід соціалістичного будівництва в СРСР показав, що особиста заінтересованість робітника в результатах своєї праці не тільки не суперечить розвитку нових суспільних стимулів до праці, а, навпаки, сприяє йому. Так, без відрядної оплати, яка матеріально заохочує до вищого виробітку, не могло б розгорнутися масове соціалістичне змагання. Відрядна оплата сприяє залученню до змагання найширших мас робітників, а участь у змаганні виховує у них нове, соціалістичне ставлення до праці.

Особливо складним завданням, яке довелося розв'язати партії в період переходу від капіталізму до соціалізму, було перетворення одноосібного селянського господарства в колективне. В кооперації партія знайшла необхідну форму поєднання особистих інтересів селянина з загальнодержавними. Основною формою, що забезпечує правильне поєднання особистих інтересів селян з суспільними, стала сільськогосподарська артіль.

Важливою умовою правильного поєднання особистих інтересів з інтересами суспільства є підпорядкування особистих інтересів суспільним при умові вірного застосування принципу матеріальної заінтересованості працівника в результатах своєї праці. Досвід соціалістичного будівництва повністю підтвердив ленінське положення про необхідність поєднання особистих і суспільних інтересів. У тих галузях народного господарства і на тих підприємствах і в колгоспах, де послідовно проводиться принцип матеріальної заінтересованості, швидше зростає продуктивність праці, порушення ж цього принципу гальмує розвиток виробництва.

Вересневий Пленум ЦК КПРС (1953 р.) викрив великі відхилення від впровадження принципу матеріальної заінтересованості в колгоспному виробництві, що створило серйозну загрозу розвитку сільського господарства. Відновлення за ініціативою М. С. Хрущова цього принципу в колгоспах є однією з основ бурхливого розвитку соціалістичного сільського господарства за останні роки.

Принцип матеріальної заінтересованості посилює стимули до праці, благотворно впливає на розвиток особистих здібностей всіх членів суспільства. Вища оплата за кваліфіковану працю заохочує трудящих підвищувати свою кваліфікацію, що відповідає як особистим інтере-

сам кожного робітника, так і інтересам всього суспільства в цілому.

Правильне поєднання особистих і суспільних інтересів сприяє вихованню людей в дусі комунізму, привчає всіх членів суспільства працювати на загальну користь. Не можна розраховувати на успіх у виховній роботі там, де особисті інтереси працівників ігноруються, так само як і там, де особисті інтереси вип'ячуються перед суспільними. Отже, гармонійного поєднання особистих і суспільних інтересів вимагають завдання не лише більш швидкого розвитку виробництва, а й комуністичного виховання трудящих.

* * *

Однією з рушійних сил розвитку соціалістичного суспільства є радянський патріотизм, який яскраво виявився і в бойових подвигах радянських людей і в їх повсякденній праці на благо соціалістичної Батьківщини. Радянський патріотизм, який розвивається і міцніє, є одним з проявів колективізму. В патріотичних ділах радянських людей виражається почуття відданості колективу, соціалістичному суспільству, бажання зробити для нього якомога більше і краще, готовність віддати всі сили і навіть життя для процвітання Батьківщини, для добробуту народу.

Радянський патріотизм виник і зміцнився в боротьбі проти експлуататорів, в боротьбі проти іноземних загарбників, у трудових подвигах в ім'я побудови соціалізму і комунізму. Любов до Батьківщини — почуття, відоме ще в далекому минулому, — найповніше розкрилася в період нових соціальних відносин, що склалися при соціалізмі. Радянський народ, перемагаючи величезні труднощі, оточений численними ворогами, відстояв свою землю, свою свободу і незалежність. Відмовляючи собі в найнеобхіднішому, він самовіддано боровся за виконання накресленого Леніним плану перебудови відсталого Росії в передову індустріально-колгоспну державу, будував під проводом Комуністичної партії соціалізм. Спільна праця всіх народів Радянського Союзу на благо всієї країни нерозривно зв'язана із зростанням і зміцненням кожної національної радянської республіки, що входить до його складу.

Єдність мети і шляхів у переможній ході до комунізму сприяли дальшому зміцненню як дружби між народами, так і любові до своєї національної культури і мови, взаємної поваги та братерської допомоги народів СРСР, зміцненню почуття любові до спільної Батьківщини всіх радянських народів — Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Почуття радянського патріотизму згуртовує всі нації і народності нашої країни в єдину братню сім'ю.

Патріотизм — почуття, властиве всім народам, — виник і розвивався протягом багатовікової історії. Але особливості історичного розвитку народів нашої країни знайшли відображення і в почутті патріотизму. Руські (мова йде не тільки про росіян, а й про українців, білорусів та інші народи, які жили в межах Росії) здавна вважалися хоробрими воїнами. Руський характер виховувався і гартувався у віковичній боротьбі з ворогами. Уже в XI—XII ст. руські люди усвідомлювали, що вони боронять від кочівників — половців, а згодом і від татар не тільки свою сім'ю, окремі села, а й Батьківщину в цілому. Ідея патріотизму, захисту своєї землі, свого народу від поневолення іноземними загарбниками вже в ті далекі часи об'єднувала численні слов'янські племена на спільну боротьбу проти загарбників. Незважаючи на міжусобиці між князями, при першій загрозі поневолення слов'янські племена об'єднували свої сили і разом боролися за незалежність.

Населення Київської Русі, яке було спільним предком російського, українського і білоруського народів, героїчно відстоювало свою свободу, незалежність і національну культуру від ворогів. Не раз воно відбивало наступи кочівників. Безмежний патріотизм руського народу в боротьбі проти ворогів з величезною силою відображено у визначній пам'ятці XII ст. «Слові о полку Ігоревім». «Смисл поеми, — писав К. Маркс, — заклик руських князів до єднання якраз перед навалом монголів»¹. Автор поеми закликає князів «вступитися за обиду сего времени, за землю русскую». В уста князя Ігоря він вкладає таке звернення до соратників перед битвою: «Братіє і дружино! Луце ж бы потяту быти, неже полонену быти».

¹ К. Маркс, Ф. Енгельс, Соч., т. XXII, стор. 122.

Русь прийняла на себе удари монгольських орд і тим врятувала Європу від поневолення і руйнування. На російських землях зазнали поразки і такі зарозумілі завоювники, як Карл XII і Наполеон. Але хоробрий і сміливий народ Росії залишався в кабалі у власних експлуататорів. І все ж навіть у найтяжчі часи соціального рабства він не втрачав віри в свої сили, в світле майбутнє.

Великий російський учений, поет і мислитель М. В. Ломоносов писав про майбутнє російського народу:

«Колумбы росские, презрев угрюмый рок,
Меж льдами новый путь отворят на восток,
И наша досягнет в Америку держава...».

Він був твердо впевнений, що

«Может собственных Платонов,
И быстрых разумом Невтонов
Российская земля рождать».

Видатні патріоти Пушкін, Лермонтов, Белінський, Герцен, Огарьов, Некрасов, Добролюбов, Чернишевський, Салтиков-Щедрін, Шевченко, Франко, Леся Українка та інші боролися за щастя народу, за його визволення. Вони вірили, що російський народ завоює провідне місце серед народів світу, що Росії належить майбутнє. М. О. Добролюбов писав:

«О Русь, с каким благоговеньем
Народы взглянут на тебя,
Когда, сорвав свои оковы,
Уж не ребенком иль рабом,
А вольным мужем жизни новой
Предстанешь ты пред их судом.
Тогда республикою стройной,
В величьи благородных чувств
Могучий, славный и спокойный,
В красе познаний и искусств,
Глазам Европы изумленной
Предстанет русский исполин.
И на Руси освобожденной
Явится русский гражданин.
И в царстве знаний и свободы
Любовь и правда процветут,
И просвещенные народы
Нам братски руку подадут»¹.

¹ Н. Добролюбов, Стихотворения, М., 1948, стор. 23—24.

Правляча кліка царської Росії намагалася видати за патріотизм проповідь гноблення і винищення інших народів, загарбання чужих земель. Проводячи русифікаторську політику, царизм хотів посіяти ворожнечу і недовір'я між єдинокровними братами — російським народом, гнобленим царизмом, і українським народом, що перебував під подвійним соціальним і національним гнітом.

Та всі ці спроби були марними. Дружба російського і українського народів непорушна. Спільні бойові походи запорозьких і донських козаків, оборона Азова від турецько-татарської армії 1637—1642 рр., участь загонів запорожців у воєнних діях російської армії і російських загонів у військах Богдана Хмельницького — яскраві свідчення бойової співдружності двох великих народів. Любов українського народу до свободи і незалежності, до своєї національної культури, полум'яний патріотизм привели в 1654 р. до возз'єднання України з Росією, що сприяло зміцненню як Росії, так і України.

Обурення темними сторонами російського життя, дикою сваволею царських сатрапів, гіркота, з якою патріоти Росії говорили про свою батьківщину, поневолену царизмом, використовувалися правлячою клікою для обвинувачення їх у відсутності любові до своєї країни. «Я знаю,— писав Салтиков-Шедрін,— є люди, які в скромних моїх писаннях вбачають не тільки згубний індивідуалізм, а навіть значну частку зловтіхи щодо патріотизму. По совісті скажу, що це наймерзенніша брехня... Я люблю Росію до болю сердечного і навіть не можу уявити себе де-небудь, крім Росії».

В умовах російського самодержавства з його класовим і національним гнобленням дійова сила патріотизму народу не виявлялася на всю широчінь. Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції породила радянський патріотизм — вищий ступінь у розвитку патріотизму. Ленін на основі глибокого аналізу історії боротьби народів Росії та інших країн за свою честь і свободу розвинув марксистське вчення про патріотизм. Він вказував на необхідність вивчати героїчне минуле радянських народів, бо знання славного минулого сприяє розвитку радянського патріотизму, гордості за свій народ, ненависті до його ворогів.

Радянський патріотизм ґрунтується на принципах, які виключають націоналістичні і расові забобони. По-

роджений радянським ладом, він став рушійною силою розвитку соціалістичного суспільства. Почуття радянського патріотизму розвивалося і міцніло у боротьбі народу проти численних ворогів. На подвигах героїв громадянської війни Чапаєва, Щорса, Пархоменка, Котовського, Олеко Дундича і багатьох інших виховувались і виховуються покоління радянських людей. Приклад героїв громадянської війни запаливав радянських воїнів під час Вітчизняної війни.

Свідомість захисту справедливої справи, захисту соціалістичної Батьківщини викликала масовий героїзм на фронті і в тилу, а віра в організуючу силу Комуністичної партії, в її мудрість вселяла тверду впевненість у повній перемозі над ворогом. Подвиги Миколи Гастелло, Олександра Матросова, Зої Космодем'янської, Люби Земської, героїв Краснодона, «Партизанської іскри» і багатьох інших житимуть у віках. Натхнені почуттям любові до свого народу, подвиг одного повторювали тисячі. Під час Великої Вітчизняної війни Радянська Армія показала себе армією масового героїзму.

Понад 11 тис. солдатів і офіцерів удостоєні високого звання Героя Радянського Союзу і більше 7 млн. нагороджено орденами і медалями. Чудові зразки мужності і патріотизму показали армійські комуністи. Вони були на найбільш важких і небезпечних ділянках і особистим прикладом запаливали на подвиги, вели до перемоги могутню армію Країни Рад. Високі моральні якості комуністів-фронтовиків знайшли яскраве втілення в їх бойових подвигах.

Комуніст Масловський, йдучи на завдання, з якого він не повернувся, залишив листа своєму синові. Він писав: «Мій любий сину, ми більше не побачимось. Годину тому я одержав завдання командира дивізії, виконуючи яке, живий не повернусь. Цього ти, мій малий, не лякайся і не сумуй. Будь гордий тією гордістю, з якою твій батько йде на смерть: не кожному довірено померти за Батьківщину.

Славному місту Леніна — колисці революції — загрожує небезпека. Від виконання мого завдання залежить його даліше благополуччя. Заради цього великого благополуччя буду виконувати завдання до останнього подиху, до останньої краплини крові... Які сили допомагають мені зробити мужній вчинок? Військова дисципліна і партій-

ний обов'язок. Правильно кажуть: від дисципліни до героїства один крок. Це, сину, запам'ятай раз і назавжди...

Розповідаю тобі про все в подробицях, хочу, щоб ти знав, ким був твій батько, як і за що він віддав життя. Виростеш великий, усвідомиш, будеш дорожити Батьківщиною»¹.

Під час другої світової війни протилежність двох моралей яскраво виявилась у ставленні батьків до своїх дітей, які були на фронті. Важких втрат зазнало багато радянських сімей. Пересилюючи величезне горе, батьки і матері загиблих піднімались до свідомості загальнолюдського, історичного значення справедливої битви радянських людей, в ході якої неминучими були втрати. Серед тих, що загинули смертю хоробрих, був і лейтенант Микола Жуков. Його мати звернулась до воїнів частини, в якій воював її син, з листом, де писала: «...Краще віддати власне життя, ніж втратити єдиного сина... Але що робити — війна! Мій син не єдиний, який віддав своє життя в ім'я врятування Батьківщини від ненависного ворога. Я пишаюсь тим, що Микола загинув як герой, це набагато полегшує моє горе.

Товариші, помститься за сина, за ваших загиблих товаришів, за сльози матерів, дружин і дітей, за зруйновані і спалені міста і села. А ми тут, у тилу, допоможемо вам своєю працею»². В архівах Міністерства оборони зберігаються тисячі листів радянських патріотів, пройнятих любов'ю до свого народу і ненавистю до його ворогів.

Абсолютно протилежні листи німецьких батьків до солдатів фашистської армії. Наведемо для прикладу лист, адресований німецькому солдату Фрідріху Фохту. «Дорогий Фрідріх,— писали йому батьки,— не лізь у вогонь, думай про батька і матір. Сховайся у велику яму і лежи там, поки все не скінчиться. Хай лізуть вперед інші, яким за це платять, а ти ж безплатний солдат. Якщо будете відступати, біжи з усіх сил на батьківщину. Якщо буде надто пізно, як під Сталінградом, тоді здавайся»³.

У Західній Німеччині, США та інших капіталістичних країнах вийшло чимало книг, присвячених другій світовій

¹ Н. П. Шатагин, И. П. Прусанов, Советская Армия — армия нового типа, М., 1957, стор. 237.

² Архив МО СССР, ф. 32, оп. 22150, спр. 5, арк. 130—131.

³ Там же, оп. 253349, спр. 14, арк. 63.

війні. Автори багатьох з них намагаються применшити роль Радянського Союзу в перемозі над фашизмом, пере-
кручують історичну правду, ведуть антикомуністичну
пропаганду. Але навіть деякі биті генерали вермахту
змушені визнати високі моральні якості, хоробрість і бо-
йову вичухку особистого складу Радянської Армії.

Серед цих «праць» певний інтерес становлять книги
колишнього начальника штабу 1-ої гірськопіхотної ні-
мецької дивізії генерал-майора Ганса Штеетса: «Гірські
стрільці під Уманню» і «Гірські стрільці в Ногайських
степях», в яких він визнає, що радянські війська билися
з винятковою хоробрістю. «Вище німецьке командування
недооцінювало бойову силу Радянської Армії... В пер-
ші ж дні боїв виявилось, що російський піхотинець є
першокласним бійцем... Німецький солдат зустрівся з рів-
ноцінним противником, який, можливо, навіть переважав
його в моральній стійкості, бойовій завзятості і витрива-
лості в тяжких умовах»¹.

Штеетсу вторує підполковник Альберт Бенарі. У своїй
книзі «Берлінська дивізія «Ведмідь» він пише: «Росій-
ський солдат викликає повагу, він добре навчений і
озброєний. Відмінно стріляють радянські снайпери,
озброєні гвинтівками з оптичними прицілами, які викли-
кають наше захоплення. Російські солдати витривалі і
вперті, зовсім не знають страху»².

Радянські люди знають, що сила радянської держави
в мудрому керівництві Комуністичної партії, її Централь-
ного Комітету. І тому під час війни, коли на чолі
ЦК КПРС стояв Й. В. Сталін, для мільйонів радянських
людей ім'я його було символом Центрального Комітету,
символом партії. Ось чому воїни Радянської Армії йшли
в бій під лозунгами «За Батьківщину!», «За Сталіна!».
Доповідаючи Сталіну про свої воєнні і трудові перемоги,
радянський народ в його особі доповідав партії як своєму
визнаному керівникові.

Почуттям глибокого патріотизму пройнятий лист ко-
мандира протитанкової гармати гвардії сержанта Івана
Кудряшова Й. В. Сталіну: «Я чуваш. Наш чуваський
народ був раніше, за царя, бідним і темним. Тоді помі-

¹ N. Steets, Gebirgsjäger, in der Nogaischen Steppe, Heidelberg, Vo-
winckel, 1956, стр. 58.

² A. Benary, Die Berliner Bären - division, Bad Nauheim, Podzum-
Verlag, 1955, стр. 28.

щики чуваша вважали за собаку, а не за людину. Але товариш Ленін і Ви допомогли нам прогнати царя-поміщика. Ми стали людьми, стали добре жити. Коли напав німець, він почав грабувати і розоряти нашу радянську землю, він хотів, щоб чуваші знову стали бідними й темними. Я сказав: «Не хочу знову жити, як собака, піду вбивати німців, захищати Радянську владу». Мій син Микола, лейтенант, загинув під Сталінградом, я довідався про це, і серце моє стало твердим, як камінь. Я був дев'ять разів поранений, п'ять разів легко і чотири — тяжко. Тепер я знову в строю. За правду нашу радянську, за нашу партію віддам кров і життя»¹.

У вогні Великої Вітчизняної війни ще більше загартувалася незламна дружба радянських народів. Серед хоробрих воїнів, що прославили Вітчизну, є багато представників українського народу. Загальновідомі імена героїв Вітчизняної війни українців Молодчого, Кожедуба, Ковпака, Федорова та багатьох інших.

У післявоєнні роки радянський народ показує зразки трудового героїзму. Самовідданою працею на цілих землях, на будовах Донбасу, Далекого Сходу, Сибіру, на просторах всієї нашої неосяжної країни радянські люди доводять свою безмежну любов до Батьківщини, свою відданість справі будівництва комунізму.

Про радянський патріотизм написано багато книг. Тепер, коли ми вступили в еру освоєння космосу, хочеться розповісти про нові прояви патріотизму, в яких розкриваються чудові риси радянських людей. На адресу Радянського уряду, академій наук надходять тисячі листів, в яких радянські люди пропонують свої послуги для участі в роботах по вивченню космічного простору. Розуміючи всю складність і небезпечність перших експериментів, багато авторів листів підкреслюють, що їх не лякають труднощі і небезпека і що вони мають єдине бажання — принести користь своїй Батьківщині.

В. І. Симонов, що проживає в Ніколаєвську на Амурі, 1940 р. народження, пропонуючи свої послуги для польоту в космос, писав: «Прошу комісію і уряд моєї країни, яка виховала мене, не відмовити в моєму проханні. Я розумію, що це може коштувати життя, але заради науки я не рахуюся з цим і свідомо йду на жертву. Прошу...

¹ Архив МО СССР, ф. 32, оп. 440025; спр. 93, арк. 36.

дати позитивну відповідь найближчим часом. Нехай моя країна розпоряджається моїм життям в будь-якій справі, де для неї потрібно. В рішучий момент не виявлюсь боягузом і не зганьблю честі батька, який загинув у Сталінградській битві в 1942 році».

Яків Михайлович Глухов, радист першого класу, що працює в Казахстані, теж виявив бажання бути на борту космічного корабля. Ось що він пише: «Нехай мое перебування на ракеті буде неофіційним, тобто без опублікування в пресі і по радіо. Це на випадок, якщо смерть настане під час запуску або в перші дні польоту. Коротше кажучи, я не клопочусь про якусь особисту вигоду і славу і, якщо йду на це, то для слави нашої Батьківщини».

Вирішуючи великі завдання, поставлені ХХІ з'їздом КПРС, партія підкреслила необхідність дальшого зміцнення животворного радянського патріотизму. Діяння радянських людей, які побудували могутню соціалістичну державу, здійснили віковічні мрії про долю й щастя, врятували народи світу від поневолення гітлеризмом і успішно будують комуністичне суспільство, набагато звеличили славу нашої великої Батьківщини, стали прикладом для інших країн соціалістичного табору, які разом з нами будують соціалізм; для народів колоніальних і залежних країн, що борються за своє національне і соціальне визволення; для трудящих капіталістичних країн, що згуртовують свої сили для боротьби проти експлуататорів.

* * *

Буржуазна мораль виявляється також у расизмі і націоналізмі. Всім відома расова дискримінація негрів у Сполучених Штатах Америки, у Південно-Африканському Союзі.

Тільки в країнах соціалістичного табору при нових відносинах між людьми немає місця для націоналізму і расизму. В нашій країні радянський патріотизм, любов до своєї Батьківщини, тісно поєднується з інтернаціоналізмом, з повагою і любов'ю до всіх інших народів. Інтернаціоналізм — одна з основних рис комуністичної моралі. Дружба народів є великим завоюванням Країни Рад, торжеством ленінської національної політики. Перемога соціалізму створила умови для небаченого розквіту

дружби народів у багатонаціональній Радянській державі. В міру дальшого просування до комунізму все більше зростатиме нерозривна єдність і дружба народів, їх згуртування навколо російського народу.

Марксизм-ленінізм вважає національне питання одним з корінних питань революції, бо тільки соціалістична революція, знищення приватної власності на засоби виробництва створюють умови для його розв'язання. Ленін говорив, що ідеологи буржуазії багато разів обіцяли покінчити з національним гнітом, але не виконали і не могли виконати своєї обіцянки, бо їм заважала «повага» до «священної» приватної власності. Для буржуазного ладу характерні націоналізм і сепаратизм, об'єктивне призначення яких протидіяти об'єднанню трудящих у боротьбі проти капіталістичного ладу.

Ленін не тільки теоретично розробив національне питання, а й керував практичною роботою Комуністичної партії по вирішенню його після перемоги пролетарської революції в Росії.

Велика Жовтнева соціалістична революція звільнила народи Росії, в тому числі й український, від гніту експлуататорів, розірвала ланцюги національного гноблення і розчистила шлях для співдружності націй. Перемігши в центрі Росії, соціалістична революція швидко поширилась на всю країну, захоплюючи одну національну окраїну за одною. Тут вона наштовхнулась на протидію місцевої національної буржуазії, але в жорсткій боротьбі спільними зусиллями всіх народів, що населяли територію тодішньої Росії, ця протидія була подолана.

Радянська держава з перших днів свого існування послідовно проводила національну політику, проїняту ідеологією дружби народів. Одним з перших документів Жовтневої революції була розроблена Ленінім «Декларація прав народів Росії», опублікована в листопаді 1917 р. Остання проголосила рівність і суверенність народів Росії, їх право на вільне самовизначення, аж до відокремлення і утворення самостійних держав; скасування всіх і всяких національних і національно-релігійних привілеїв і обмежень; вільний розвиток національних меншостей і етнографічних груп, які населяють територію країни. Проголошення Радянською владою рівності і суверенності народів Росії відіграло величезну роль в об'єднанні і згуртуванні раніше пригноблених народів

навколо Радянської Росії, у зміцненні і розвитку дружби між ними.

Ленін був упевнений, що визволені народи, які одержали однакові з російським народом права, потягнуться до визволителя, захочуть жити з ним у тісному союзі, щоб не попасти в нову капіталістичну кабалу. Життя підтвердило ленінське передбачення. В боротьбі проти внутрішньої і зовнішньої контрреволюції всі народи Росії спільно виступили на захист завоювань пролетарської революції. Хазяйнування на Україні банд Денікіна, німецьких загарбників, українських буржуазних націоналістів наочно показало робітникам і селянам України, що лише Радянська влада, як дійсно народна влада, спроможна до кінця розв'язати соціальне і національне питання, остаточно знищити поміщицький і капіталістичний гніт.

Приділяючи багато уваги вирішенню національного питання на Україні, Ленін неодноразово підкреслював її повну свободу, незалежність. Він писав: «Незалежність України визнана і Всецвиком (Всеросійським Центральним Виконавчим Комітетом) РСФРР, Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки і Російською Комуністичною партією більшовиків. Тому само собою є очевидним і цілком загально визнаним, що тільки самі українські робітники і селяни на своєму Всеукраїнському з'їзді Рад можуть вирішити і вирішать питання про те, чи зливати Україну з Росією, чи лишати Україну самостійною і незалежною республікою і, в останньому разі, який саме федеративний зв'язок установити між цією республікою і Росією»¹.

Ленін вчив робітників і селян України, як греба вирішувати це питання з точки зору інтересів трудящих, з точки зору успіху їх боротьби за повне визволення праці з-під ярма капіталу. Він писав, що інтереси праці вимагають найповнішого довір'я, найтіснішого союзу між трудящими різних країн, різних націй. Прихильники поміщиків і капіталістів намагаються роз'єднати робітників, посилити національний розбрат і ворожнечу, щоб знести трудящих, зміцнити владу капіталу.

«Ми хочемо добровільного союзу націй, — такого союзу, який не допускав би ніякого насильства однієї нації над другою, — такого союзу, який ґрунтувався б на

¹ «В. І. Ленін про Україну», К., 1957, стор. 622.

цілковитому довір'ї, на ясному усвідомленні братерської єдності, на цілком добровільній згоді. Такий союз не можна здійснити відразу; до нього треба допрацюватися з найбільшою терпеливістю і обережністю, щоб не зіпсувати справу, щоб не викликати недовір'я, щоб дати зжити недовір'я, залишене віками гніту поміщиків і капіталістів, приватної власності і ворожнечі з-за її поділів і переділів»¹.

Ленін підкреслював, що зміцнення союзу російського і українського народів можливе лише при умові боротьби з буржуазними націоналістами і великодержавними шовіністами. Причому ця боротьба повинна вестись як в Росії, так і на Україні. «...Ми, великоруські комуністи,— писав Ленін,— повинні з найбільшою суворістю переслідувати в своєму середовищі найменший прояв великоруського націоналізму, бо ці прояви, будучи взагалі зрадою щодо комунізму, завдають величезної шкоди, роз'єднуючи нас з українськими товаришами і тим граючи на руку Денікіну і денікінщині»².

В той же час Ленін вказував, що завданням українських комуністів є непримиренна боротьба з українським націоналізмом, бо хто порушує єдність і тісний союз великоруських і українських робітників і селян, той допомагає колчакам, денікіним, капіталістичним хижакам всіх країн. «...Ми, великоруські й українські робітники, повинні йти найтіснішим союзом, бо поодинокі нам, напевно, не справитись... коли ми не зуміємо зберегти найтіснішого союзу між собою, союзу проти Денікіна, союзу проти капіталістів і куркулів наших країн і всіх країн, тоді справа праці напевно загине на довгі роки в тому розумінні, що і Радянську Україну і Радянську Росію тоді зможуть задавити і задушити капіталісти»³.

Українські буржуазні націоналісти завжди були найлютішими ворогами українського народу. «Національне самовизначення», під прапором якого вони боролися в 1918 р. проти влади Рад, на ділі означало зраду національних інтересів українського народу, підкорення його іноземним загарбникам. Українські націоналісти — петлюри, винниченки та ін. із шкіри лізли, щоб відірвати

¹ «В. І. Ленін про Україну», стор. 625.

² Там же, стор. 627—628.

³ Там же, стор. 628.

Україну від Росії, роз'єднати братні російський і український народи. Галасуючи про «самостійну Україну», вони, дїрвавшись тимчасово до влади у 1918 р., продали Україну німецьким імперіалістам. Тільки активна допомога Радянської Росії врятувала Україну від іноземного поневолення. Природа буржуазного націоналізму не змінилася і в наш час. В роки Великої Вітчизняної війни українські буржуазні націоналісти були покірними лакеями німецьких загарбників, допомагали їм грабувати і душити український народ, зараз вони переключилися на службу новим імперіалістичним хазяям.

Український народ твердо і непохитно йде по шляху, вказаному Леніним. В роки громадянської війни робітники і селяни України з допомогою російського народу вигнали з своєї землі німецьких імперіалістів, банди Денікіна, Врангеля, білополяків, розгромили українську буржуазно-націоналістичну контрреволюцію, навіки з'єднали свою долю з долею російського та інших народів Радянського Союзу; під час Великої Вітчизняної війни український народ разом з усіма народами нашої Батьківщини громив німецьких загарбників, звільняв тимчасово окуповані землі, відбудовував зруйноване війною господарство.

Велика Жовтнева соціалістична революція, яка відкрила нову еру в історії людства, поклала початок і виникненню нових, соціалістичних націй. Створення і зміцнення соціалістичних націй є одним з найбільших завоювань пролетарської революції. Соціалістичні нації виникли на базі старих, буржуазних націй. Але соціалістичні нації за своїм класовим складом, духовним змістом, інтересами і прагненнями докорінно відрізняються від буржуазних. Економічною основою нових націй є соціалістичний спосіб виробництва, а однією з їх найбільш характерних рис — пролетарський інтернаціоналізм, тісно зв'язаний з розвитком національної культури. В СРСР ліквідовані експлуататорські класи, носії соціального і національного гноблення, організатори і натхненники національної ворожнечі. Провідною силою соціалістичних націй є робітничий клас і його авангард — Комуністична партія, послідовний поборник ідей інтернаціоналізму.

За своїм становищем у суспільному виробництві робітники — інтернаціоналісти. Вони заінтересовані в об'єднанні всіх трудящих в єдину інтернаціональну армію, у

визволенні їх від духовної кабали буржуазії, у вільному розвитку духовних сил усіх народів. Пролетарський інтернаціоналізм проявляється в боротьбі проти політики національного гноблення в усіх її формах, проти нацькування одних націй на інші, проти расизму і націоналізму.

В резолюції «Про чергові завдання партії в національному питанні», прийнятій на X з'їзді партії, говорилось: «Якщо приватна власність і капітал неминуче роз'єднують людей, розпалюють національну ворожнечу і посилюють національний гніт, то колективна власність і праця, так само неминуче, зближують людей, підриваючи національну ворожнечу, знищують національний гніт». Соціалістична система господарства, ленінська національна політика Комуністичної партії, взаємна допомога всіх народів СРСР забезпечили неухильний розвиток продуктивних сил союзних і автономних республік, ліквідацію господарської відсталості і встановлення фактичної економічної рівності всіх народів країни.

Прийняті в останні роки рішення партії і уряду про розширення прав союзних республік і дальшу демократизацію державного управління сприяють новому піднесенню економіки і культури національних республік, а отже, і зміцненню дружби між народами. Натхнені історичними рішеннями XXI з'їзду КПРС, всі народи Радянського Союзу в тісній співдружності успішно розв'язують величні завдання комуністичного будівництва, зміцнюють могутність радянської багатонаціональної держави, самовіддано борються за всебічний розвиток матеріально-технічної бази комунізму, за створення достатку предметів народного споживання, за дальше піднесення добробуту народу.

В перехідний період від соціалізму до комунізму партія приділяє велику увагу вихованню пролетарського інтернаціоналізму, боротьбі з рецидивами буржуазного націоналізму. І зараз боротьба ведеться на два фронти: проти буржуазного націоналізму і великодержавного шовінізму. Партія вимагає уважного ставлення до особливостей і почуттів кожної нації і одночасно засуджує проповідь національної виключності, прагнення до створення відокремленої економіки. Буржуазний націоналізм був і залишається ідейною зброєю експлуататорських класів в їх боротьбі за вплив на маси.

На сучасному етапі буржуазний націоналізм тісно змикається з ревізіонізмом. Народи Радянського Союзу зв'язані братерською дружбою не тільки між собою, але й з усіма народами соціалістичного табору. Під керівництвом робітничого класу і його марксистсько-ленінських партій вони розвивають засноване на принципах пролетарського інтернаціоналізму дружнє співробітництво в галузі політики, економіки, культури, оборони. Народа представників комуністичних і робітничих партій соціалістичних країн, яка відбулася у листопаді 1957 р., підкреслила непорушність основних принципів марксистсько-ленінізму, обов'язковість головних закономірностей переходу до соціалізму для всіх країн, що вступають на шлях будівництва комуністичного суспільства.

Сучасні ревізіоністи, які активно виступають проти інтернаціоналізму комуністичних і робітничих партій, в нових історичних умовах, по суті, продовжують мерзенні задуми буржуазних націоналістів. Прикриваючись лозунгами «національного комунізму», галасуючи про якісь «особливі» шляхи до соціалізму, вони прагнуть ослабити єдність світового соціалістичного табору. Але всі їх намагання марні. Зараз світовий табір соціалізму, як ніколи, єдиний і впевнено крокує до комунізму.

Виховання радянських людей у дусі інтернаціоналізму та братерської дружби народів є одним з найважливіших завдань комуністичного виховання.

* * *

Великі зміни сталися в побуті радянських людей. На протилежність буржуазному шлюбу, що є, як правило, однією з форм торговельної угоди, де під маскою доброчесності криються наймерзенніші розрахунки, радянська сім'я базується на взаємній любові і повазі кожного члена родини. Сім'я відіграє велику роль у житті нового суспільства, у вихованні здорового, талановитого покоління будівників комунізму. Розгортаючи будівництво комунізму, Комуністична партія звертає увагу на необхідність дальшого покращення нашого побуту, на боротьбу проти пережитків капіталістичних відносин у ньому. Видатний радянський поет В. Маяковський, що палко боровся за нову людину, проти носіїв буржуазної моралі писав:

«Коммунизм

не только

у землі,
у фабрик в поту.
Он и дома за столиком,
В отношениях
к семье
в быту».

Пияцтво, хуліганство, легковажне ставлення до сім'ї, негідне поводження в побуті, порушення правил соціалістичного співжиття завдає шкоди суспільству, утруднює його рух до комунізму. Будівництво комуністичного суспільства неможливе без дальшого зміцнення радянської сім'ї, без викорінення пережитків минулого у ставленні до сім'ї, до жінки серед деякої відсталोї частини радянських людей.

Тепер в обстановці піднесення свідомості і політичної активності трудящих, дальшого розвитку радянської демократії боротьба з антигромадськими вчинками проводиться не тільки адміністративними органами, а й шляхом широкого залучення громадських організацій і трудящих до справи охорони порядку в країні. Центральний Комітет КПРС і Рада Міністрів СРСР узагальнили і схвалили досвід роботи молодіжних бригад сприяння органам міліції, комсомольських штабів, добровільних загонів та інші форми активної участі трудящих у підтриманні громадського порядку. У відповідь на численні заяви трудящих про залучення їх до участі у боротьбі з порушниками громадського порядку ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли рішення про створення на підприємствах, будовах, установах, транспорті, в колгоспах і радгоспах, навчальних закладах і домоуправліннях добровільних народних дружин по охороні громадського порядку.

Великі завдання комуністичного виховання трудящих вимагають від партійних і радянських органів, профспілкових і комсомольських організацій посилити роботу серед трудящих, особливо молоді, з метою прищепити їм тверді навички додержання дисципліни і правил поведінки в школі, навчальних закладах, сім'ї, на вулиці, в громадських місцях.

Життя дає багато прикладів того, як під впливом громадськості зменшується кількість хуліганських вчинків, порушень норм соціалістичного співжиття. Сила колективу — велика дійова сила, яка відіграє значну роль у перевихованні людей. У завдання виховання радянських громадян входить також прищеплення трудящим, особли-

во молоді, вміння культурно відпочивати, гарного смаку, вміння одягатись.

* * *

Світоглядом радянських людей є діалектичний матеріалізм, непримиримий до ідеалістичного світогляду, зокрема до релігії.

Відокремивши церкву від держави, Радянська влада створила умови як для свободи відправлення релігійних обрядів, так і для ведення антирелігійної пропаганди. Більшість радянських людей вільна від релігійних забобонів, але ці пережитки минулого ще зустрічаються серед деякої частини нашого населення. Атеїстична пропаганда, боротьба за подолання релігійних пережитків є складовою частиною комуністичного виховання. Боротьбу проти релігії В. І. Ленін вважав загальнопартійною, загальнопролетарською справою, азбукою всього матеріалізму і, отже, марксизму. Релігія несумісна з наукою, вона облутує людину павутинням забобонів, відвертає увагу віруючого від головного — боротьби за світле майбутнє.

Комуністична партія вчить, що людина, озброєна знанням законів розвитку природи і суспільства, створює всі цінності на світі — від голки до атомних електростанцій і штучних супутників Землі. «Людина — це звучить гордо», — писав М. Горький. Релігія принижує гідність людини, зводить її до рівня «раба божого», «вівці в стаді господнім», робить з неї істоту, нездатну керувати власною долею. Церква вимагає, щоб віруючий залишив усякі надії на можливість поліпшення своєї долі власними силами, а сподівався лише на «милість божу». «Того, хто все життя працює і бідує, — писав Ленін, — релігія вчить покорі і терпіння в земному житті, втішаючи надією на небесну нагороду»¹.

В антагоністичному суспільстві релігія є вірною служницею пануючих класів, що допомагає їм держати в покорі трудящі маси.

Релігійна мораль проповідує смирення і покірність експлуататорам, влада яких нібито дана від бога, розпалює національну і релігійну ворожнечу, отрує свідомість мас мракобіссям і містикою, відвертає віруючих від

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 10, стор. 63.

класової боротьби. Завдяки цьому релігія завжди мала підтримку пануючих класів. Видні діячі правлячої партії США є членами і активними учасниками різних релігійних сект і общин. Підтримуючи і фінансуючи церкву, капіталісти намагаються посилити її вплив на трудящих, прищепити їм вигідні пануючим класам принципи релігійної моралі, відвернути увагу трудящих від революційної боротьби. В США дедалі більше зростає кількість релігійних сект, общин, різних замаскованих форм релігії і містики. Нині там налічується більше 200 різноманітних релігійних течій, понад 210 тис. церков, близько 60 протестантських сект, до 30 тис. астрологів, не кажучи вже про інших «віщунів» долі.

Буржуазія, усвідомлюючи свою неминучу загибель, намагається використати всі реакційні сили для підтримки свого панування. В. І. Ленін ще у 1913 р. писав: «...Настав такий історичний момент, коли командує буржуазія, із страху перед ростущим і міцніючим пролетаріатом, підтримує все відстале, відмираюче, середньовічне. Відживаюча буржуазія з'єднується з усіма віджилими і відживаючими силами, щоб зберегти захитане наймане рабство». І далі: «...Жива буржуазія готова на всі дикості, звірства й злочини, щоб відстояти гинуче капіталістичне рабство»¹.

За релігійною мораллю людина безсила перед долею, «на все божа воля»; поділ на багатих і бідних споконвічний і освячений богом. Папа Пій XII у листі до американського духовенства в 1939 р. писав: «Історія всіх часів вчить нас, що завжди були багаті і бідні, що завжди будуть багаті і бідні... Бог, який прекрасно розпоряджається нашою долею, встановив, щоб у світі були багаті і бідні для кращого випробування нашої людської гідності».

Покірність експлуататорам, пасивність, невір'я в свої сили, надію на небесну нагороду за земні муки — ось ті якості, які виховує релігійна мораль і які вигідні експлуаторським класам. В піснях-псалмах говориться:

«Я утомлений, безсилий,
Боже мій, до тебе йду!
Тільки в тобі, боже мій,
Я спокій душі знайду!

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 19, стор. 75.

Надія вся моя
І сила лиш в тобі...».

Або:

«Земнеє щастя, привид зрадний,
Держав тебе завжди у тьмі:
Забув, що порох ти нікчемний —
Є перехожим на землі.
Та є за гробом життя краще...».

Релігія завжди відстоювала і підтримувала все найбільш реакційне в суспільстві. Відомий англійський буржуазний філософ Б. Рассел писав: «Подивіться навколо себе і ви побачите, що найменша часточка прогресу в людських відчуттях, кожне покращання в кримінальному законодавстві, кожний крок, спрямований на те, щоб у світі було менше воєн, кожний крок, зроблений з метою покращити ставлення до кольорових рас, чи будь-яке пом'якшення рабства, будь-який моральний прогрес, що має місце в світі, — все це незмінно наштовхувалось на протидію організованої церкви світу»¹.

Релігійні організації займали значне місце в царській Росії. За звітом обер-прокурора синоду, в Росії в 1914 р. діяло понад 57 тис. церков, більше 23 тис. каплиць і молитовних будинків, 1025 монастирів. Усі ці організації густою сіткою облутували населення, проникали в сім'ю, через школу впливали на дітей, отруювали свідомість трудящих.

Перемога Великої Жовтневої соціалістичної революції, ліквідація експлуататорських класів, побудова соціалізму знищили ґрунт для існування релігії, сприяли відходу більшої частини людей від релігійних вірувань. Але свідомість завжди відстає від суспільного буття. Застарілі погляди, моральні настанови виявляються найбільш живучими, існують значно довше умов, що їх породили. Найявність капіталістичного світу сприяє збереженню релігійних пережитків у відсталій частини радянських людей. Правлячі кола капіталістичних країн за допомогою релігії, і особливо католицизму, намагаються відроджувати і підтримувати релігійний світогляд у людей соціалістичного табору. Тому боротьба з релігійними пережитками є одним з найважливіших завдань на сучасному етапі.

¹ Б. Рассел, Почему я не християнин, М., 1958, стор. 26.

В соціалістичному суспільстві, де знищена експлуатація людини людиною, де трудящі самі є творцями свого щастя, будівниками комунізму, релігійні пережитки відривають віруючих від суспільства, від творчої праці, ставлять їх осторонь боротьби за побудову комунізму, ламають їх особисте життя. Ось що пише колишній проповідник секти трясунів Федір М'ячин: «Релігійне сектантство, з яким я був зв'язаний 12 років, украло в мене кращі роки життя, примусило залишити школу, розбило сім'ю, підірвало здоров'я. Мені 28 років. Лише недавно мені стала доступною радість життя серед дружніх радянських людей, радість праці, пізнання, доступні всі блага, якими користуються люди на землі. Слідуючи неписаним законам общини, я до 22 років жодного разу не був у кіно, клубі, театрі. Я майже не читав книг, газет, журналів, не слухав радіо. Боляче стає, коли бачиш, скільки дорогого часу і молодих сил принесено в жертву неіснуючому богові. Можливо, людям важко мене зрозуміти, але я немовби знову народився»¹.

Релігійна мораль завжди притупляла свідомість людини, прищеплювала егоїзм, замикала людину у вузьке коло релігійних забобонів. В. І. Ленін писав: «Ідея бога завжди присипляла і притупляла «соціальні почуття», підміняючи живе мервечиною, будучи завжди ідеєю рабства (найгіршого, безвихідного рабства). Ніколи ідея бога не «зв'язувала особу з суспільством», а завжди зв'язувала пригноблені класи вірою в божественність гнобителів»².

Прибічники релігії часто говорять, ніби релігійна мораль робить суспільство кращим, гуманнішим, і якби не існувало, мовляв, стримуючої сили релігії, то суспільство було б переобтяжене пороками і повернулося б до стану дикості. Але факти свідчать про інше. Відомо, що найбільша жорстокість характерна для часів, коли релігійна ідеологія була пануючою і найсильнішою. «В так звані віки віри,— пише Б. Рассел,— коли люди дійсно вірили в християнську релігію в усій її повноті, існувала інквізиція з її катуваннями; мільйони нещасних жінок були спалені на вогнищах як відьми; і не було такої жорстокості,

¹ Ф. М'ячин, *Мой разрыв с сектантами-трясунами*, Владивосток, 1958, стор. 3.

² В. І. Ленін, *Твори*, т. 35, стор. 93.

що не була б пущена в хід проти всіх верств населення в ім'я релігії»¹.

Представники різних релігій видають себе за гуманістів на тій підставі, що вони проповідують «любов до ближнього і всепрощення». Але насправді ця проповідь завжди мала на меті примирення експлуатованого з експлуататором, створення умов, при яких пануючі класи одержували б найбільше прибутків. Папа римський Лев XIII в одному з послань до віруючих вимагав: «Бережіть свої душі в мирі, покладаючись на тих хазяїв-християн, які з такою мудрістю керують вашими трудовими буднями... Любіть ваших хазяїв... не завдавайте шкоди їх власності, не ображайте підприємців».

Релігійна мораль визнає рівність людей на тому світі, а на землі прикриває ім'ям бога страшну систему злиднів і капіталістичного рабства, провідує соціальну нерівність, расову дискримінацію, благословляє загарбницькі війни, освячує колоніальний гніт. Багатовікова історія класового суспільства яскраво свідчить, що церква завжди була натхненницею і співучасницею грабежів і насильств. Такою вона залишилась і в наш час. Ватикан першим визнав реакційні уряди Муссоліні і Франко, підтримував Гітлера в його кривавому поході проти людства.

Тільки пролетарська мораль є дійсно гуманною. Вона вчить класовій солідарності, поєднує любов до трудящих усіх націй з ненавистю до гнобителів. Дуже добре з цього приводу писав М. Горький у статті «З ким ви, «майстри культури»?»: «Докоряючи мені, що я «проповідую ненависть», ви радите мені «пропагувати любов». Ви, мабуть, вважаєте мене здатним переконувати робітників: возлюбіть капіталістів, бо вони пожирають сили ваші, возлюбіть їх, бо вони безплідно знищують скарби землі вашої, возлюбіть людей, які витрачають ваше залізо на побудову гармат, що знищать вас, возлюбіть негідників, з волі яких діти ваші здихають з голоду, возлюбіть тих, хто знищує вас заради спокою і ситості своєї, возлюбіть капіталіста, бо церква його тримає вас в темноті нещастя»².

В країнах соціалістичного табору встановлена фактична рівність усіх народів, досягнуті великі успіхи в здійсненні вікової мрії людства про щасливе життя на землі.

¹ Б. Рассел, Почему я не христианин, стор. 26.

² М. Горький, Літературно-критичні статті, К., 1951, стор. 296.

Будівникам комунізму чужа і ворожа релігійна мораль з її проповіддю «царства небесного». Великі успіхи країни соціалістичного табору в будівництві комунізму, в боротьбі за мир в усьому світі визнають прогресивні діячі церкви, які йдуть у лавах борців за мир і прогрес. Лауреат Міжнародної Ленінської премії миру настоятель Кентерберійського собору Х'юлетт Джонсон пише: «В комуністичному світі багато людей настільки захоплені створенням царства небесного на землі,— а це дійсно всепоглинаюче заняття,— так бояться затягнути створення цього царства розмірковуванням про потойбічне життя, що зовсім не задумуються про нього або навіть вважають себе зобов'язаними в інтересах істини відкидати реальне існування якого б то не було загробного життя»¹.

Релігійна мораль проповідує презирство до праці, вважаючи її «карою божою», посланою богом за гріхи людей. Така проповідь ворожа радянським людям, для більшості яких праця є першою потребою в житті. В СРСР вже стало традицією відмічати визначні дати в житті країни трудовими досягненнями. Виховання комуністичного ставлення до праці проходить в боротьбі за раціональне використання кожної трудової хвилини, за розвиток творчих талантів і здібностей радянських людей. Ця боротьба зв'язана з вихованням комуністичної моралі і викоріненням залишків моралі релігійної, особливо серед молоді, бо їй належить майбутне.

Комуністична мораль дедалі більше шириться по світу. Трудящі в капіталістичних державах розуміють, що розвиток економіки і культури країн соціалізму свідчить також і про перевагу наукового світогляду, який є провідним для всього соціалістичного табору. Все більше людей світу, а серед них і віруючих, покладають свої надії на комунізм, проймаються до нього глибоким довір'ям і повагою.

Релігійна мораль освячує споконвічне рабство жінки, вважаючи його «справедливим покаранням» за гріхи міфічної першої жінки — Єви. В одному з послань апостола Павла говориться: «Жона да вчиться мовчки, з всілякою покорією, а вчити жоні не дозволяю, ні владарювати над мужем, але бути завжди в мовчанні, бо спочатку

¹ Х'юлетт Джонсон, Християне и коммунизм, М., 1957, стор. 10—11.

створений Адам, потім Єва. І не Адам спокушений, а жона, спокусившись, впала в злочин».

В експлуаторському суспільстві жінка є рабинею, економічно і особисто залежною від чоловіка. В країнах Сходу жінок продавали і купували як річ, вони не мали права сісти за стіл разом з чоловіком, висловити свою думку при вирішенні сімейних справ, відкривати перед чужою людиною обличчя. В царській Росії жінки не мали права на самостійне життя, на вищу освіту. Скільки талановитих жінок в Росії змушені були йти кружними шляхами для досягнення освіти! Одна з найвидатніших учених Росії Софія Ковалевська взяла фіктивний шлюб, щоб одержати закордонний паспорт і виїхати вчитися. Багато жінок загинули в нерівній боротьбі з церквою, з релігійною мораллю. І тепер в капіталістичних країнах жінка фактично лишається безправною.

На протилежність релігійній, комуністична мораль виходить з повної рівноправності жінки в усіх галузях життя і народного господарства. Це записане в Конституції Союзу РСР і є основою успішного будівництва комунізму. Ще в 1918 р. Ленін вказував, що «успіх революції залежить від того, наскільки в ньому беруть участь жінки»¹. Можна сказати, що й успіх комуністичного будівництва залежить від тієї участі, яку беруть жінки в усіх галузях нашого багатогранного життя.

Виступаючи на I Всеросійському з'їзді робітниць, В. І. Ленін говорив: «В усіх цивілізованих країнах, навіть найбільш передових, становище жінок таке, що даремно їх називають домашніми рабнями. Ні в одній капіталістичній державі, навіть найвільнішій республіці, немає повної рівноправності жінок»². Лише в соціалістичній державі закон «вперше в історії викреслив усе те, що робило жінок безправними»³.

Радянська держава створила необхідні умови для того, щоб жінка могла скористатися наданими їй правами. Широка система лікарень, дитячих установ, шкіл, їдальень допомагає жінці звільнитися від «домашнього рабства» і віддати свій час навчанню, праці, вільній творчості. В СРСР жінки становлять 53% спеціалістів з вищою освітою. Близько 10 тис. жінок мають вчені звання

¹ В. І. Ленін, Твори, т. 28, стор. 158.

² Там же, стор. 157.

³ Там же.

і ступені. В наш час не викликає подиву жінка — академік, скульптор, художник, інженер. Жінки поповнюють величезну армію передовиків сільського господарства і промисловості, засідають в радянському парламенті, керують установами і промисловими підприємствами, ведуть повітряні кораблі. Соціалістична дійсність зробила жінку повноправним будівником комунізму.

Проте у нас є ще окремі жінки, які перебувають під впливом релігійної моралі. В журналі «Огонек» № 30 за 1959 р. була надрукована стаття Куликовської «Чи мати вона?», в якій розповідається про М. Бурцеву, що, ставши членом секти п'ятидесятників, втягнула туди своїх дітей. Вона заборонила молодшій дочці бути піонеркою, відірвала її від шкільного колективу, посіяла в душі дитини постійний страх перед невідомими силами. Побоями та погрозами діяла ця «мати» і перетворила веселу дівчину в похмуру залякану черницю. Стаття Куликовської викликала численні відгуки читачів. Радянські люди одноставно вимагають забрати від М. Бурцевої дітей, бо вона нездатна виховати з них свідомих будівників комунізму. В цих відгуках знаходить яскраве відображення нова, комуністична мораль, яка, безумовно, змете рештки моралі релігійної.

Переважає більшість радянських громадян є атеїстами. З релігією поривають навіть служителі культу, яких життя переконало в її облудності і шкідливості. Все частіше наша преса друкує матеріали, що викривають окремих членів сект як хуліганів, бандитів, ворогів народу, які в пітьмі молитовних домів вершать свої нечисті діла. Ф. М'ячин розповідає про «діяльність» сектантки Мачульської: «...Релігія була для неї лише ширмою, за якою вона ховала свою справжню суть, ворожу нашому радянському життю. Серед відсталих, малограмотних людей ця фанатичка під виглядом «страдалиці за віру» відкрито висловлювала антирадянські думки, сіючи невіру в справу соціалізму, пророкуючи «божу кару» нашій державі, її швидку «загибель». Іменем бога вона віщувала перемогу німецько-фашистських загарбників»¹.

Такі факти закликають до пильності. Пильність потрібна ще й тому, що нині буржуазні ідеологи вже не насмілюються прямо заперечувати комуністичну мораль, протиставляти їй мораль релігійну. Розуміючи популяр-

¹ Ф. М'ячин, Мой разрыв с сектантами-трясунами, стор. 9.

ність ідей комунізму серед трудящих усього світу, вони намагаються приховати протилежність релігійної і комуністичної моралі, перекинути місток між науковим і релігійним світоглядом. Деякі церковні діячі навіть доводять, що між марксизмом і релігією нема різкої межі, що все позитивне в марксизмі вже було у християнстві.

Ідеалістична філософія — офіційна філософія капіталізму — завжди обмежувала людське пізнання на шляху до розкриття таємниць природи, твердячи, що природа має божественне походження, непізнавана, і людина безсила в своїх намаганнях розкрити її закони. Але наука розвивалася і розвивається саме тому, що в боротьбі проти ідеалізму, містики і попівщини вона спиралась спочатку на стихійний матеріалізм, а тепер — на діалектичний матеріалізм.

Радянські вчені, які свідомо застосовують діалектичний матеріалізм, досягли величезних успіхів у розвитку науки. Серед головних досягнень наших учених слід назвати використання атомної енергії в мирних цілях, вихід у космос, запуск штучних супутників Землі і «лунників».

Заперечувати досягнення радянської науки — безнадійне заняття. Це розуміють навіть найзапекліші мракобіси. Тому вони намагаються нажити собі капітал на наших наукових досягненнях. Так, у зв'язку з запуском супутника Землі кардинал Вендель зробив характерну заяву, що «шматок матерії, названий супутником, був викинутий у світовий простір точнісінько так, як це передбачав бог»¹. А якийсь Ервін Штрітмоттер, який проводить з віруючими бесіди про супутників, заявив, «що нечестива дірка, прорвана у небі супутником, настільки мала, що через неї все одно нічого не побачиш у безкінечних просторах Всесвіту»². До яких би хитрощів не вдавались проповідники мракобісся і темряви, світло науки країни соціалізму все яскравіше розгорається на світовому небосхилі.

XXI з'їзд КПРС з особливою силою підкреслив непримирність двох світоглядів — матеріалістичного та ідеалістичного, двох видів моралі: комуністичної і буржуаз-

¹ R. Rochhauser, Der Sputnik und der liebe Gott, Berlin, 1958, стор. 3.

² Там же, стор. 28.

ної. Найменша поступка релігійній моралі, як одній з форм ідеалізму, всякий, навіть з найкращою метою застосований, захист ідеї бога є, як вказував Ленін, виправданням реакції. Партія поставила завдання: підвищити пильність в ідеологічній роботі, суворо оберігати чистоту марксистської теорії, вести рішучу боротьбу проти рецидивів буржуазної ідеології, посилити наступ на пережитки капіталізму в свідомості людей, викривати їх носіїв.

В постановах 1954 р. та в рішеннях «Про стан і заходи покращання масово-політичної роботи серед трудящих Сталінської області» ЦК КПРС вказав на великі недоліки в науково-атеїстичній пропаганді і накреслив шляхи до їх подолання. В серпні 1959 р. газета «Правда» відзначала, що, «виконуючи вказівки ЦК КПРС, партійні організації провели певну роботу по посиленню атеїстичного виховання трудящих. Це привело до визволення з релігійного полону нових груп населення. Однак не можна не визнати, що й досі далеко не скрізь приділяється належна увага науково-атеїстичній пропаганді». Завдання будівництва комунізму вимагають значного посилення боротьби з релігійною ідеологією та забобонами, щоб допомогти окремим радянським людям вирватись з релігійного павутиння.

* * *

Визначне місце в ідеологічному житті суспільства, у формуванні моралі належить літературі і мистецтву. В умовах дальшого загострення загальної кризи капіталізму в сучасній буржуазній літературі і мистецтві посилився наступ реакції. Величезними тиражами випускаються книги, часописи, комікси, в яких пропагується насильство, оспівуються злочини, підступність, моральна і фізична розпуста. Екрани кінотеатрів та телевізорів заповнили гангстери та повії.

Людям капіталістичного світу втлумачують, що вони приречені на загибель, що атомна війна неминуха і тому треба жити сьогоднішнім днем, отруювати свій мозок наркотиками та сексом.

Але поряд з занепадницьким містичним та ірраціоналістичним мистецтвом, характерним для сучасного капіталістичного суспільства, там все частіше і голосніше

лунають здорові голоси, що відбивають оптимізм трудового народу, який вірить в остаточну перемогу праці над капіталом. У зміцненні цих здорових паростків нового велике значення мають література і мистецтво Радянського Союзу, країн соціалістичного табору, які доносять до трудівників капіталістичних країн великі ідеї миру і гуманізму, розкривають красу душі і щасливе життя людини нового, соціалістичного суспільства.

Радянська література і мистецтво перебувають тепер на новому піднесенні, сповнені життєдайних сил, породжених величними справами народу, що будує комунізм. Зростає роль літератури і мистецтва у житті радянських людей, у вихованні їх у комуністичному дусі.

В доповіді на ХХІ з'їзді КПРС, у виступах на ІІІ з'їзді письменників М. С. Хрущов високо оцінив досягнення радянської літератури і мистецтва, їх значення у розвитку духовної культури соціалістичного суспільства. М. С. Хрущов підкреслив, що «немає благороднішого і вищого завдання, ніж завдання, яке стоїть перед нашим мистецтвом, — відобразити героїчний подвиг народу — будівника комунізму»¹. Партія завжди приділяла велику увагу розвитку радянської літератури і мистецтва, допомагала працівникам цієї ділянки ідеологічного фронту правильно зрозуміти свої завдання і зайняти гідне місце в боротьбі за комунізм.

Література і мистецтво лише тоді можуть успішно виконувати свою виховну роль в суспільстві, коли письменник або художник правдиво відображає життя, не замовчує недоліків. Проте недоліки треба викривати заради їх викорінення, а не заради смакування. В партійному документі «За тісний зв'язок літератури і мистецтва з життям народу» М. С. Хрущов критикував випадки вишукування окремими письменниками лише тінєвих сторін і помилок в боротьбі радянського народу за перемогу соціалізму і закликав митців до показу того позитивного, що є в нашому житті. Разом з тим Хрущов підкреслював, що це не можна тлумачити, як заклик до одностороннього відображення життя, до замовчування недоліків і труднощів у нашій дійсності.

«Нас, комуністів, — говорив М. С. Хрущов, — ніхто не може обвинуватити в боязні критики, в прагненні зама-

¹ М. С. Хрущов, Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959—1965 роки, стор. 64—65.

зувати і приховувати хиби в роботі»¹. Критика і самокритика завжди були і є найсильнішою зброєю в руках Комуністичної партії. Але головна лінія розвитку літератури і мистецтва полягає в тому, щоб вони були завжди нерозривно пов'язані з життям народу, правдиво відображували багатство і багатогранність нашої соціалістичної дійсності, яскраво і переконливо показували велику перетворюючу діяльність радянського народу, благородство його устремлень і цілей, високі моральні якості. Вище суспільне призначення літератури і мистецтва — підняти народи на боротьбу за нові успіхи в будівництві комунізму.

З'їзди письменників союзних республік, III з'їзд письменників Радянського Союзу показали, що численний загін працівників літератури і мистецтва ще тісніше згуртувався навколо Комуністичної партії і сповнений бажанням написати нові твори, які відобразатимуть людину нового суспільства і будуть гідні епохи переходу до комунізму.

Виховне значення літератури і мистецтва величезне. Тисячі юнаків і дівчат надихали на подвиги полум'яні книги М. Островського, М. Шолохова, А. Корнійчука та багатьох інших; вірші В. Маяковського завжди будуть гострою зброєю у боротьбі проти бюрократизму, розхлябаності, міщанства. Твори радянських письменників, які розкривають перед читачами славне минуле народів Росії, їх героїчну боротьбу за побудову комунізму або широкі горизонти майбутнього — космічні подорожі, нові завоювання науки і техніки, виховують у радянських людей патріотизм, інтернаціоналізм, любов до праці, почуття прекрасного, прищеплюють високі моральні якості нової людини — людини комуністичного суспільства.

* * *

*

Формування нової людини відбувається в процесі праці під вирішальним впливом найпередовішої в світі ідеології марксизму-ленінізму, яка озброює людей знанням законів суспільного розвитку, робить їх свідомими учасниками історичного процесу. Ось чому глибоке вивчення марксистсько-ленінської теорії є однією з найважливіших складових частин комуністичного виховання. Марксист-

¹ М. С. Хрущов, За тісний зв'язок літератури і мистецтва з життям народу, 1957, стор. 21.

сько-ленінська теорія освітлює шлях до комуністичного майбутнього всьому людству. Яскравий приклад Радянського Союзу, країн соціалістичного табору, які будують комунізм, запалює мільйони людей в капіталістичних країнах, колоніях і напівколоніях на боротьбу проти імперіалізму, за перемогу соціалізму.

Особливе значення в історії народів має поїздка М. С. Хрущова до США, під час якої на весь світ пролунала правда про радянський суспільний лад, про нашу зовнішню політику, політику мирного співіснування та змагання між соціалізмом і капіталізмом. М. С. Хрущов показав не тільки могутність нашої держави, величні досягнення її науки, економіки і культури, а й відкрив очі багатьом людям капіталістичного світу на радянську людину, в ім'я якої будується комуністичне суспільство.

Гуманізм, мужність, колективізм, самовідданість у боротьбі за комунізм, патріотизм, почуття власної гідності, повага до інших народів, інтернаціоналізм, глибока впевненість у перемозі нового, комуністичного суспільства — такі далеко не повний перелік рис радянської людини, про які дізнались американці під час перебування М. С. Хрущова у США.

Перед усім світом постала нова, радянська людина, яка своїми руками в найкоротші історичні строки перетворила відсталу в минулому Росію в країну високорозвинутої економіки, науки і культури, в країну миру і соціалізму. В процесі цього всесвітньоісторичного перетворення країни виникли і розвинулись нові риси і якості радянських людей, сформувались соціалістичні мораль і моральність.

В національному клубі друку у Вашингтоні М. С. Хрущову було задане питання, чи є доставка вимпелу на Місяць основою для того, щоб Радянський Союз пред'явив будь-які власницькі претензії на Місяць. М. С. Хрущов відповів на це: «Ті, хто так ставить питання, мислять поняттями приватнокапіталістичної психології, а я людина соціалістичного ладу, нового світогляду і нових понять. У нас поняття «мое» відживає, а втілюється нове «наше»¹.

Переконаливі заяви М. С. Хрущова про необхідність мирного співіснування і дружнього співробітництва всіх

¹ Газ. «Правда» від 18 вересня 1959 р.

держав і народів зустріли живий відгук серед широкої громадськості США. Американський публіцист Джозеф Нортон писав: «Голова Ради Міністрів СРСР М. С. Хрущов, в минулому шахтар, видобув з потайних глибин нашої нації багату руду доброї волі і миру... За минулі роки в чисті води дійсності було кинуте стільки антирадянського бруду, що багато хто заплутався. Одним з основних позитивних наслідків поїздки М. С. Хрущова в США було те, що радянський керівник рішуче змів весь цей бруд...

Віднині американці вважають радянського прем'єра людиною, яку повинні запам'ятати нащадки. Це велика людина, що робить добро для всього людства... Американців привабила його мудра дотепність, його яскрава мова, його відверта і смілива манера говорити. Він робітник, якого вони визнають, людина, яка іскриться гумором у найважчі моменти і любить увінчати думку прислів'ям, живим прикладом, щоб ніби заклепкою прикувати її до місця... Своєю особою, своєю миролюбною програмою, своєю поведінкою він показав, наскільки реальним є співіснування простих людей з різними ідеологіями. З очей мільйонів людей зірвана завіса брехні, що оточувала поняття «комунізм»¹.

Тепер мільйони людей на земній кулі переконуються в протилежності загниваючого капіталістичного ладу з його людиноненависницькою мораллю, мораллю насильства і війни соціалістичному ладу з його високим гуманізмом, піклуванням про долю всіх людей на землі, з його мораллю миру і комунізму. Немає ніякого сумніву, що історія вирішить питання на користь нового, комуністичного суспільства, яке успішно буде радянський народ під керівництвом Комуністичної партії.

¹ Газ. «Правда» від 30 вересня 1959 р.

ЗАМОВЛЯЙТЕ КНИГИ ВИДАВНИЦТВА АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

Вільницький М. Б., Деякі філософські питання спеціальної теорії відносності. 1959 р., 196 стор., ціна 8 крб. 15 коп.

Герасименко М. П., Аграрні відносини в Галичині в період кризи панщинного господарства. 1959 р., 304 стор., ціна 13 крб. 70 коп.

250 років Полтавської битви (1709—1959 рр.). Збірник. 1959 р., 168 стор., ціна 8 крб. 90 коп.

Дишлевий П. С., Питання про простір і час в теорії відносності. 1959 р., 148 стор., ціна 6 крб. 30 коп.

Дядиченко В. А., Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII — початку XVIII ст. 1959 р., 532 стор., ціна 19 крб. 15 коп.

З історії вітчизняної філософської суспільно-політичної думки. Наукові записки, т. VI. 1959 р., 140 стор., ціна 6 крб. 40 коп.

Калениченко П. М., Польська прогресивна еміграція в СРСР в роки другої світової війни. 1957 р., 212 стор., ціна 9 крб. 20 коп.

Кравець М. М., Нариси робітничого руху в Західній Україні в 1921—1939 рр. 1959 р., 236 стор., ціна 4 крб. 50 коп.

Мельников В. М., До питання про природу філософських категорій. 1959 р., 216 стор., ціна 5 крб. 80 коп.

Нариси стародавньої історії Української РСР. 1959 р., 632 стор., ілюстр., ціна 30 крб.

Наукові записки Інституту філософії, т. IV. 1958 р., 136 стор., ціна 5 крб. 70 коп.

Нестеренко О. О., Розвиток промисловості на Україні, ч. I. Ремесло і мануфактура. 1959 р., 496 стор., ціна 23 крб.

Замовлення надсилайте в магазини Укркниготоргу та Укоопспілки або ж безпосередньо на таку адресу: м. Київ, вул. Леніна, 42, Книгарня Видавництва Академії наук УРСР, відділ «Книга — поштою».

За вимогою замовника книги висилаються накладною платою без завдатку.

І крб.